Müschwerk
24

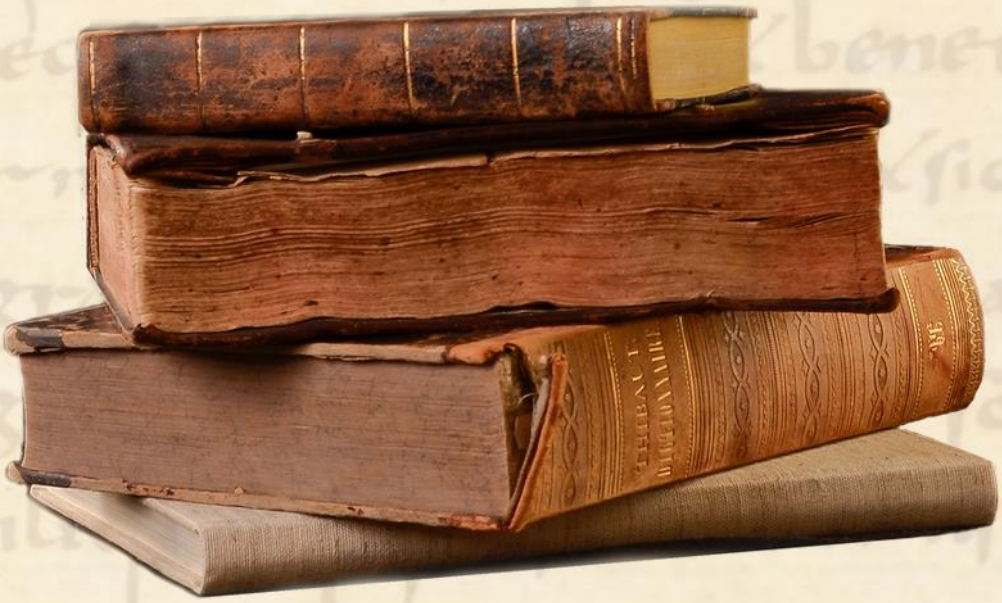

Norimberský KUNSTBUCH

překlad německy psaného receptáře z 1. čtvrtiny 16. století

Roman Vaverka

2023

Předmluva

Tzv. ***Nürnberger Kunstbuch*** (Norimberský receptář) tvoří spolu s poutnickým spisem *Indulgentiae ecclesiarum urbis Romae* (listy 56r-68r) rukopis *MS cent. VI 89* (96 listů, 154 x 110 mm) uchovávaný v Nürnberger Stadtbibliothek. Tato příručka pro sestry z dominikánského kláštera sv. Kateřiny v Norimberku obsahuje 100 návodů a receptů pro klášterní práci: výroba kněžských rouch a tapisérií včetně jejich praní, čištění a barvení, výroba barev, inkoustu, laků, lazur apod. V době zrušení kláštera roku 1596 jej měla v držení laická sestra Margarete Bintterin a po její smrti v následujícím roce byl Kunstbuch předán norimberské městské knihovně, kam byly již dříve přeneseny ostatní rukopisy z klášterní knihovny. Nelze přesně určit, nakolik se jedná o původní recepty a co vše bylo přepsáno ze starších rukopisů či z knih, které si do kláštera přinesly dcery zámožných měšťanů. Podobných receptářů se z 15. a 16. století dochovala celá řada: např. ***Colmarer Kunstbuch*** (*Helv. Hist. XII 45*, Stadt- und Universitätsbibliothek Bern), ***Cgm 4117***, (Bayerische Staatsbibliothek München), ***Cod. germ. 1*** (Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg), **98077** (*K 929*) (Germanisches Nationalmuseum Nürnberg), ***Trierer Farbenbüchlein*** (*1957/1491 8°*, Stadtbibliothek Trier), ***Oberdeutsches Färbbüchlein*** (*MS Cgm. 317*, Stadtbibliothek München), ***Rezeptsammlung de Nuremberg*** (*Ms 3227a*, Germanisches Nationalmuseum), ale recepty v nich nejsou shodné.
Norimberský receptář bývá tradičně datován do 2. poloviny 15. století (cca 1470 – 1480), ale recepty používající červené „brazilské dřevo“, port. *brasil*, něm. *prisilg* (sapan ježatý, *paubrasilia echinata*), těžené v *Terra do Brasil* (Země brasilu = Brazílie) a dovážené do Evropy až po roce 1500, dávají tušit, že dataci je nutno posunout až do 1. čtvrtiny 16. století.

Poznámky k transkripci: Text je přepsán včetně chyb a zkratek – např.: *deñ* (denn), *gum̄y* (gummy), *ȯber* (öber), *u̇ber* (über), *vnd* (und) nebo *puluer* (pulver).

Autorská práva: Budete-li potřebovat použít některou část mnou přeloženého textu pro vlastní publikační nevýdělečnou činnost, veďte prosím odkaz a informujte mne na e-mail: vaverka.fm@gmail.com. Děkuji.

Roman Vaverka

Das puchlein hat drew taill. das erts tayll saget von den klaidern. die dem gotlichen dinst zugehorn. als do sint meβ gewant vnd rȯck vnd alben. Vnd von kappen vnd wie vil elen zu ydem haben muβ vnd wie man varb wider pringen sol auf samet vnd auf seiden vnd auf wullen duchern. die die varb verlorn haben.
Das ander teil ditz puchleins sagt von auftrucken silber vnd golt vnd von wollen vnd von farben vnd wie man pild truck von papir vnd was man zu ydem haben muβ.
Das tritteil dis puchleins saget von glas zu machen. als do ist gemolt glas vnd scheyben glas. Rautenglas. vnd was zu ydem gehȯrt.

Knížka má tři části: První část pojednává o kápích a oděvech, které náleží k bohoslužbám, jako jsou měšní šat, sukně a alba, a kolik loktů se musí na každý z nich vzít a jak by se měla obnovovat barva sametových, lněných a vlněných látek, které ztratily barvu.
Další část této knížečky pojednává o potisku stříbrem a zlatem, o potiskování barvou, o barvách a jak tisknout obrázky z papíru a co ke k tomu třeba mít.
Třetí část této knížečky pojednává o výrobě skla, jako je malované sklo, skleněné koroučky, kosočtverečné sklo a co k tomu patří.

Zu dem ersten wiltu machen ein ganzen ornat mit rocken vnd was dar zu gehȯrt das ist stol vnd schilt auf die alben von samet er sey gold oder gemusiert oder slecht so nym xxii elen.

Zaprvé: Chceš-li zhotovit ze sametu, ať zlatého, vzorovaného nebo horšího, kompletní ornát se sukní a co k němu dále náleží, tj. štóla a límec na albě, vezmi ho 12 loktů.

Wiltu machen ein ornat von gůldem tuch.
Item wiltu machen ein ornat von guldem tuch das do preit ist so nym xv elen.

2. Chceš-li zhotovit ornát z brokátu.
Tedy: Chceš-li zhotovit ornát z brokátu, který je dost široký, vezmi ho 15 loktů.

Wiltu machen ein ornat von pellikin.
Item wiltu ein ornat machen von pellikin das ist slecht seiden tuch vnd etlichs hat gulden leisten oder guldene tierlein das ist auch preit als das gulden tuch des nym auch xv elen.

3. Chceš-li zhotovit ornát z *pellikinu*.
Tedy: Chceš-li zhotovit ornát z *pellikinu*, což je horší lněná látka mající zlaté lemy nebo zlatá zvířátka, který je stějně široký jako brokát, vezmi ho též 15 loktů.

Von einem ornat damasco.
Item wiltu ein ornat machen von tuch von damasco das aller pesten das ist elen preit als der samet des nym xxij elen.
Ist es aber weiβ so nym xviij eln wann stol vnd schilt auf die alben die sullen sein rot.
Auch fint man tuch von damasco die preit sein einer eln preit vnd einer guten spannen des nym xvij elen.

4. Ornát z damašku.
Tedy: Chceš-li zhotovit ornát z nejlepší damaškové látky loket široké jako samet, vezmi jí 22 loktů.
Ovšem je-li bílá, vezmi jí 18 loktů, neboť štóla a límec alby by měly být červené.
Rovněž se hodí damašková látka jeden loket široká a dobře napnutá. Té vezmi 17 loktů.

Wiltu machen ein aynlutzeln kaseln vnd was dar zu gehort.
Item wiltu machen ein aynlůtzeln kaselen vnd was dar zu gehȯrt von samet er sey von gold oder gemůsirt oder slecht so nym acht elen.

5. Chceš-li zhotovit jednoduchou kasuli a co k ní náleží.
Tedy: Chceš-li zhotovit jednoduchou kasuli a co k ní náleží ze sametu, ať zlatého, vzorovaného nebo horšího, vezmi osm loktů.

Wiltu machen ein meβ gewant von gulden tuch.
Item wiltu ein meβgewant machen von guldem tuch das do anderthalber elen preit ist so nym fúnff elen.

6. Chceš-li zhotovit mešní šat z brokátu.
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z brokátu, jenž je široký jeden a půl lokte, vezmi ho pět loktů.

Wiltu machen ein meβ gewant von tuch von damasco.
Item wiltu ein meβ gewant von tuch von damasco des smala so nym vij elen.

7. Chceš-li zhotovit mešní šat z damaškové látky.
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z damaškové látky, vezmi jí 7 loktů.

Wiltu machen ein meβ gewant des preyten tuchs
Item wiltu den ein meβ gewant machen des preiten tuchs von damasco so nym v elen.

8. Chceš-li zhotovit mešní šat z široké látky.
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z široké damaškové látky, vezmi jí 5 loktů.

Von pelliken ein meβ gewant.
Item wiltu machen ein meβ gewant von pellikin so nym fúnf elen.

9. Mešní šat z *pellikinu*
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z *pellikinu*, vezmi ho pět loktů.

Von schamlat.
Item wiltu machen ein meβgewant von schamlat so nym x elen.

10. Ze *šamlatu*[1]
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat ze *šamlatu*, vezmi ho 10 loktů.

Von zendal.
Item wiltu machen ein meβ gewant von zendal so nym auch x elen.

11. Z *cendálu*[2]
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z *cendálu*, vezmi ho taky 10 loktů.

Von taffet.
Item wiltu machen ein meβ gewant von taffet so nym v elen.

12. Z *taftu*[3]
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z *taftu*, vezmi ho 5 loktů.

Von borstet.
item wiltu machen ein meβ gewant von borstet so nym funfthalb elen.

13. Z *borstetu*[4]
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z *borstetu*, vezmi ho pět a půl lokte.

Von arras.
Item wiltu machen ein meβ gewant von arras so nym v elen.

14. Z *arrasu*[5]
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z *arrasu*, vezmi ho 5 loktů.

---

[1] šamlat - pravděpodobně polovlněná látka, nikoliv z velbloudí srsti, jak se traduje podle Jungmannova slovníku
[2] cendál - polohedvábná tkanina
[3] taft - hustá hedvábná látka
[4] borstet - hrubší česaná vlněná tkanina
[5] arras - hrubá vlněná valchovaná tkanina

Von barchet.
Item wiltu machen ein meβ gewant von barchet so nym x elen.

15. Z *barchetu*[6]
Tedy: Chceš-li zhotovit mešní šat z *barchetu*, vezmi ho 10 loktů.

Ein alben zu machen.
Item wiltu machen ein alben so nym x elen.

16. Jak zhotovit albu.
Tedy: Chceš-li zhotovit albu, vezmi 10 loktů.

Wiltu machen ein kor kappen von samet.
Item wiltu machen ein korkappen von samet er sey gemosieret oder von golt oder slecht so nym x elen.

17. Chceš-li zhotovit kápi ze sametu.
Tedy: Chceš-li zhotovit kápi ze sametu, ať vzorovaného, zlatého nebo horšího, vezmi ho 10 loktů.

Wiltu machen ein kor kappen von guldem tuch.
Item wiltu machen ein kor kappen von guldem tuch das do preit ist so nym vj elen.

18. Chceš-li zhotovit kápi z brokátu.
Tedy: Chceš-li zhotovit kápi z brokátu, který je široký, vezmi ho 6 loktů.

Wiltu machen ein kor cappen von tuch von damasco.
Item wiltu machen ein kor kappen von tuch von damasco das do elen preit ist als der samet so nym x elen.
Auch fint man tuch von damasco as ij elen preit ist so nym vj elen.

19. Chceš-li zhotovit kápi z damaškové látky.
Tedy: Chceš-li zhotovit kápi z damaškové látky, která je loket široká jako samet, vezmi jí 10 loktů.
Rovněž se hodí damašková látka 2 lokty široká. Té vezmi 6 loktů.

Ein kor cappen von zendel.
Item wiltu machen ein korkappen von zendel so nym xij elen.

20. Kápě z *cendálu*
Tedy: Chceš-li zhotovit kápi z *cendálu*, vezmi ho 12 loktů.

Von taffet.
Item wiltu machen ein kor cappen von taffent. so nym vj elen.
Item czu eynem vmbrall nym eyn tuch. daz sye j ellen breit vnd ij lang.

21. Z *taftu*
Tedy: Chceš-li zhotovit kápi z *taftu*, vezmi ho 6 loktů.
Tedy: Na jeden oděv vezmi látku, která je 1 loket široká a 2 dlouhá.

Wie man pech auß gewant pringet.
Item wiltu pech auβ dem gewant pringen so nym ein tottern von eim ey vnd zutreib den gar wol vnd streich den auf die fleck vnd reib es dar ein piβ es durchget. Darnach streich es auf die andern seiten vnd reib es auch gar wol dar ein. so laβ es trucken werden vnd nym denn ein gute seyffen vnd ein labβ wasser vnd wasch es so get es her auβ.

22. Jak z oděvu odstranit smůlu.
Tedy: Chceš-li odstranit smůlu z oděvu, vezmi vaječný žloutek, dobře ho rozšlehej a flek jím potři. Vtírej ho, až projde skrz. Pak jím potři i druhou stranu a znovu ho velmi dobře vetři. A tak to nechej zaschnout. Pak vezmi dobré mýdlo a louhovou vodu, vyper to a (špína) bude pryč.

[6] barchet - středně hustá jednostranně počesaná vlněná látka

Wie man fleck auß gewant pringt.
Item wiltu fleck auβ dem gewant pringen wie es geferbet sey. so nym erbeyβ vnd sewd die als pis die pelg abgen vnd mit dem selben waβer wasch es. so get es herauβ.

23. Jak z oděvu odstranit flek.
Tedy: Chceš-li odstranit flek z oděvu, který je barevný, vezmi hrách a vař ho, dokud nezmizí povlak. A v té samé vodě to vyper a (flek) bude pryč.

Wie man die farb wider pringt auf seyden oder samet oder gulden tuch. das da begossen ist etc.
Item wiltu wiβen. wie du farb widerpringen solt auf seyden oder auf samet oder auf gulden tuchern. das da begossen sey vnd fleck hab. so nym pachwasser vnd wasch die fleck damit vnd henck es an den luft. das die sunn nit dar an schein vnd laβ trucken werden. so wirt es schon.

24. Jak opravit barvu na politém hedvábí, sametu či brokátu atd.
Tedy: Chceš-li vědět, jak lze opravit barvu na politém nebo poskvrněném hedvábí, sametu nebo brokátu, vezmi vodu z potoka, vyper v ní onen flek a pověs na vzduch tak, aby na to přímo nesvítilo slunce. Nechej to uschnout a bude to dobré.

Wie man seyden netzt. das sie pald trucken wird
Item wiltu seyden netzen. das sie pald trucken wird. so nym ein warms prot. das erst auβ dem offen get vnd laβ den heyssen dunst dar ein gen. magstu es aber nit haben. so nym ein heissen stein oder ij vnd geuβ ein waβer dar auf vnd last den dunst dar ein gen. so wirt sie trucken.

25. Jak kropit hedvábí, aby brzy uschlo.
Tedy: Chceš-li kropit hedvábí tak, aby brzy uschlo, vezmi teplý chléb čerstvě vytažený z pece a nech teplo přejít (do látky). Pakliže ho nemáš, vezmi horký kámen nebo 2, pokrop ho vodou a nechej teplo proniknout dovnitř (látky), aby uschla.

Wie man die varb der grůnen seiden widerpringt.
Item wiltu wiβen. wie man varb der grůnen seyden widerpringt. so nym weinreben vnd verprenn die zu aschen vnd mach dar auβ ein kalkaβ vnd wasch die fleck rein da mit vnd henck es an den luft. das die sun nit dar an schein vnd last trucken werden. so wirt es gut. Auch pringt man grůn oder praůn. das do wullen ist. her wider da mit.

26. Jak opravit barvu zeleného hedvábí.
Tedy: Chceš-li vědět, jak opravit barvu zeleného hedvábí, pak vezmi vinnou révu a spal ji na popel. Udělej z toho louhový roztok, skvrnu jím vyper a pověs na vzduch, ale nenechávej na to svítit slunce. Nechej to uschnout a bude to dobré. Takto můžeš také obnovit barvu zeleného nebo hnědého sukna.

Wie man den varb wider pringt an grůnem samet.
Item wiltu farb wider pringen an grůnem samet. der begossen sey von harn oder wein. so nym ein kalckstein. der vnabgelescht sey vnd zustoβ den vnd leg in ein newen hafen vnd geuβ ein faulb waβer dar an vnd laβ es sten auf ein halben tag vnd necz den samet da mit vnd hoh in an den luft. da die sunn nit hin scheint vnd laβ es trucken werden. so wirt es schon.

27. Jak opravit barvu na zeleném sametu.
Tedy: Chceš-li opravit barvu na zeleném sametu, který je potřísněn močí nebo vínem, vezmi nehašené vápno a rozdrť ho na prášek. Vlož do nového sudu, zalij odstátou vodou a nechej půl dne odstát. Samet tím přelij a pověs vysoko do vzduchu tak, aby na něj nesvítilo slunce. Nechej to uschnout a bude to dobré.

Wie man wagen schmir auß gewant pringt.
item wiltu wagen schmir auβ dem gewant pringen. so nym leym vnd thu den in ein pfendlein vnd geuβ

28. Jak z oděvu odstranit kolomaz.
Tedy: Chceš-li z oděvu odstranit kolomaz, vezmi jíl, vlož ho do hrnce, zalij vodou

ein waβer dar an vnd laβ es syden. das es werd als ein muβ vnd streich es auf die fleck. doch das er das gewant nicht prenn. so leg es an ein heiβe sunnen. das es turer werd vnd reib es den her auβ. so get es her auβ.

a nechej vařit, dokud z toho nebude kaše. Potři tím skvrnu, ale tak, aby se oděv nepřipálil. Polož to na horké slunce, dokud to nevyschne. Pak to vytři a ono to (kolomaz) zmizí.

Wie man wider pringt grůn gewant das begossen ist mit wein etc.

Item wiltu grůn gewant wider prengen. das begossen sey von wein. so nym ein frischen waidaschen vnd thu den in ein news hefenlein vnd geuβ ein fauls wasser dar an vnd laβ es sten ein halben tag vnd nym den die selben laugen vnd netz die fleck da mit vnd hencks an den luft. das die sunn nit dar an schein vnd laβ es trucken werden so. wirt es schon.

29. Jak obnovit zeleného oděvu politého vínem atd.

Tedy: Chceš-li obnovit zelený oděv potřísněný vínem, vezmi čerstvý popel z borytu, vlož ho do nového hrnečku, přelij odstátou vodou a nechej půl dne odstát. Pak tento roztok vezmi, pokrop jím skvrnu a zavěs na vzduch tak, aby na to nesvítilo slunce. A nechej uschnout a bude to pěkné.

Wie man wider pringt farb auf rotem prawn oder roßin gewant das begossen ist mit wein.

Item wiltu wider pringen varb auf rotem. prawn oder roβin gewant. das begossen sey mit wein oder mit harm. so nym einen kalck. der abgelescht sey vnd thu den in ein new hefelein vnd geuβ ein fauls waβer dar an vnd laβ es sten ij stund vnd růr es durch ein ander. das thu drey mal vnd laβ den sten ein halben tag vnd das selbig waβer vnd necz die fleck da mit. slecht du. das es scharpf wil sein. so nym des faulen waβer mer dar zu. wil es aber die fleck nit her auβ prengen. so nym des kalckes mer. so wirt es scherpfer vnd necz die fleck wider da mit vnd henck das an den luft. das die sunn nit dar an scheint. so wirt es gut

30. Jak obnovit barvu červeného, hnědého nebo růžového oděvu politého vínem.

Tedy: Chceš-li obnovit barvu červeného, hnědého nebo růžového oděvu, jenž je potřísněn vínem nebo močí, vezmi hašené vápno, dej ho do nového hrnečku, přelij odstátou vodou, nechej 2 hodiny odstát a promíchej. Udělej to třikrát a nechej půl dne odstát. A vezmi tu vodu a skvrnu s ní pokrop. Pokud vidíš, že je to příliš silné, přidej víc odstáté vody. Pakliže to ovšem skvrnu neodstraní, přidej víc vápna, takže to bude silnější, skvrnu ještě jednou pokrop a zavěs na vzduch tak, aby na to nesvítilo slunce. Tak to bude dobré.

Wie man wider pringt grůn gewant das begossen ist mit wein.

Item wiltu grůn gewant wider pringen. das begossen ist mit wein oder mit harm. so nym puchen aschen vnd mach dar auβ ein kalckas vnd wasch die fleck da mit vnd henck es an den luft. das die sunn nit dar an schein. so wirt es gut.

31. Jak odstranit rozlité víno ze zeleného oděvu.

Tedy: Chceš-li obnovit zelený oděv potřísněný vínem nebo močí, vezmi bukový popel, udělej z něj louhový roztok a skvrnu v něm vyper. Pověs na vzduch tak, aby na to nesvítilo slunce, a bude to dobré.

Wie man tintten auß gewant wescht.

Item wiltu tintten auß gewant waschen. so wasch sie mit einem frischen wein. die weil sie naß ist. lestu sie aber trucken. so get sie her auß nit. Magstu aber kein wein haben. so nym ein resche laugen. so get es her auß.

32. Jak z oděvu vyprat inkoust.

Tedy: Chceš-li z oděvu vyprat inkoust, per ho s čerstvým vínem, dokud je to ještě vlhké. Pokud to necháš zaschnout, barva nepustí. Pokud nemáš víno, vezmi silný roztok louhu a ono to pustí.

Wie man vnter rock waschen sol.

Wiltu dy vnter rocke waschen. so nym iij metzen aschen vnd thu die in ein groβ schaff geuβ des ersten ein heyβ sydnigs waβer dar an und dar nach ein kaltes waβer. das das schaff vol werd vnd laβ das gefallen. das es lauter werd vnd seyhe den das durch ein tuch vnd dunck die rock dar ein vnd wasch die kȯle. sy werden anders gelwe vnd reybt sie wol mit sewffen vmb das goller vnd vmb die ermel. vnd wo sie sweiβig sind. Deucht dich aber. das der kalckas zu herb wer. so mysch den wol mit waβer oder gewβ ander was an die aschen vnd misch den vnter die ersten.

33. Jak by se měl prát spodní oděv.

Chceš-li prát spodní oděv, vezmi 3 měřice popela, dej je do velkého škopku, přelij horkou vroucí vodou a potom studenou vodou tak, aby byla nádoba plná. Nechej to sednout a pak zceď přes hadřík. Namoč do toho prádlo a když vychladne, vyper ho, jinak bude žluté. A dobře ho potři mýdlem na límci a na rukávech a tam, kde je propocené. Pokud se ti zdá, že je roztok příliš silný, dobře přimíchej vodu nebo nalij do popela více vody a smíchej s první dávkou.

Wie man ȯber rȯck wescht.

Item die ȯberrȯck zu waschen. dunck oder stoβ die zu dem ersten yn ein kalt wasser. Nym ein taffel seiffen vnd sneit die inein lauter wasser vnd secz die zu dem fewr yn einen haffen vnd laβ die erwallen vnd misch den die mit einem andern lautern wasser. das leb sey vnd wasch die rȯck also. wann wann das wasser heiβ wer. so wu̇rden die rock gel. Auch so magstu seiffen nemen. nach dem als vil zu waschen hast.

34. Jak by se měl prát svrchní oděv.

Tedy jak prát svrchní oděv: Nejprve ho namoč nebo strč do studené vody. Vezmi tabulku mýdla, nakrájej ho do čisté vody, postav v hrnci na oheň a nechej, dokud nebude vřít. Pak smíchej s další čistou vodou a oděv vyper, dokud bude voda horká. Tak se oděv se vyčistí. Také můžeš vzít mýdlo podle toho, kolik toho máš k praní.

Wiltu auf tru̇cken silber vnd golt oder von farb wie die sey oder derhaben gevertt als der samet vnd was zu ydem gehort so findestu es alles nach ein ander geschriben.

Wie man ab entwurffet plumen oder tier von gulden tuchern.

Item wiltu ab entwerffen plumen oder tier von gulden tuchern. da du furm auβ machest. do du mit auf truckest. so nym ein du̇nns papir. das lauter sey vnd bestreich das mit leinȯll an beyden seiten vnd reib er gar wol dar ein mit einem wullen hadern vnd laβ trucken vnd nym denn das selb papir vnd legs auf das tuch. so scheint es dir her durch vnd nym denn ein tintten vnd ein schreib federn vns streich es auf das papir vnd leym es auf ein hobelcz pret vnd schneid es darnach auβ. wie duβ haben wilt.

35. Chceš-li tisknout stříbrem, zlatem či rozličnou barvou, čímž to získá hodnotu jako samet, a co je k tomu potřeba, to vše najdeš popsáno jedno po druhém.

Jak přetiskovat květy nebo zvířata z brokátů:

Tedy, chceš-li přetisknout květy nebo zvířata z brokátů, vyrob si razítko, s nímž budeš tisknout. Vezmi tenký čistý papír, potři ho z obou stran lněným olejem, důkladně otři vlněným hadrem a nechej vyschnout. Pak papír vezmi a polož ho na látku tak, abys skrz něj viděla (vzor). Vezmi inkoust, pérem ho (vzor) obtáhni na papír a obtiskni na dřevěnou destičku. Tu potom vyřež tak, jak chceš mít.

Wie man leinwat sterckt.

Wiltu leinwat stercken. dar auf du tru̇cks silber vnd golt oder farb. wie die sey. so nym des abschabes. das die permeter abschaben von dem permet zu v elen als vil du in der hant magst gehaben vnd wasch

36. Jak naškrobit plátno.

Chceš-li naškrobit plátno, které potiskuješ stříbrem, zlatem nebo rozličnou barvou, vezmi oškrabky, které výrobce pergamenu naškrábe z asi 5 loktů pregamenu, tj. tolik, co můžeš vzít

das gar rein auβ einem waβer vnd thu das in ein saubern hafen vnd geuβ dar an pey drey maβ waβers vnd secz es zu dem fewr vnd laβ es syden auf ein halben stund.
Und růr es oft durch ein ander vnd sieh. das es dir nit ůber gee. wil du es probiren. wenn es sein genung hab. so laβ ein tropfen fallen in die hant vnd leg den finger dar ein vnd tu die hand zu vnd laβ es derkalten vnd ist. das dir der finger flucksch hast. so hat es sein genung. hast es aber nit. so laβ paβ syden vnd tu es her dan vnd laβ gefallen vnd seyh es durch ein schon tuchlein vnd nym denn ein padschwom vnd netz die leinwat do mit an beyden seiten. das sie naβ werd vnd laβ trůcken vnd plannirβ sie denn mit einem glaten pein auf einem herten tisch, das sie gleiβ vnd trůck dar auff was du wilt. so wirt es gut. Und solt auch wissen. das du vngesterkent leinwat nichtz gutz machst etc

do ruky, a dobře dočista je proper vodou. Vlož je do čistého hrnce, nalij do něj asi tři mázy vody, postav na oheň a nechej na půl hodiny vařit.
Často promíchávej a dbej, aby to nevzkypělo. Chceš-li vyzkoušet, zde je to dost, nechej kapku spadnout na ruku a polož na ni prst. Ruku zavři a nechej to vychladnout. Pokud máš prst vločkovatý, tak to máš dost. Pokud však nemáš, nechej to dál vařit. Odstav, nechej to klesout a zceď přes pěkný šátek. Pak vezmi mycí houbu a plátno s ní z obou stran navlhči tak, že bude mokré. Nechej ho potisknout a potom vyžehli na tvrdém stole hladkou žehličkou, aby to pak bylo lesklé a potištěné tak, jak chceš. Tak to bude dobré. A měla bys taky vědět, že s nenaškrobeným plátnem nic kloudného nesvedeš atd.

Ein gut fundament auf zu trůcken silber vnd golt.
Wiltu ein gut fundament machen auf zu trůcken silber vnd golt. so merck die regel. nym ein pfunt pley weiβ vnd iiij lot mastix vnd ein halbs seydlein gut vernyβ. etlich sprechen. das man dar zu sull nemen claret vnd terpentin. es ist aber nit not. Wiltu das fundament zu gold. so nym j lot oggers. das ist gelbe erden als der leimen vnd reib den ogger vnter das pley weiβ auf einem stein gar wol ab mit wasser. so du druckenst můgst. so wirt das fundament goltfarb.
Wiltu es aber zu silber. so darfst des ogers nit vnd thu es in einen verglasten scherben vnd nym die iiij lot mastix vnd thu die in einen besunden scherben vnd thu dar an einen loffel fol oder ij vierneβ vnd setz yn ůber ein glut vnd loβ in zergeen vnd seyh yn durch ein schónes tuchlein vnter den pleibeyβ vnd thu das halb seydlein vierneβ dar vnter vnd růr es gar wol vnter ein ander vnd setz es ůber ein glut vnd laβ es gar wol syden als lang. piβ das es wirt als ein muβ. Wiltu es probiren. wenn es sein genung hab. so laβ ein tropfen fallen auf ein messer klingen vnd grewf mit ein finger dar ein. ist es. das es fest hast. so hat es sein genung. hast es aber nit. so laβ es paβ syden vnd thu es her ab vnd laβ es erkalten vnd nym denn ein pelsterlein vnd trag es auf einen

37. Dobrý základ pro tisk stříbrnou a zlatou
Chceš-li připravit dobrý základ pro tisk stříbrnou a zlatou, dodržuj toto pravidlo: Vezmi libru olověné běloby, 4 loty mastku a půl žejdlíku dobré fermeže. Hodně se říká, že by se měl přidat klaret a terpentýn, ale není to nutné. Chceš-li základ pro zlatou, vezmi 1 lot okru, což je hlína žlutá jako klíh, a na kameni utři okr s olověnou bělobou a s vodou co nejsuššeji můžeš. To bude základ zlaté barvy.
Chceš-li však základ pro stříbrnou, nesmí v něm být okr. Vlož ho do glazované nádoby, vezmi 4 loty mastku, dej je do nádoby a přidej jednu nebo 2 plné lžíce fermeže. Postav to na žár a nechej vzkypět. Zceď přes pěkný šátek pod olověnou bělobu, přidej půl žejdlíku fermeže a důkladně rozmíchej. Postav na žár a nechej to dobře vařit tak dlouho, až to bude jako kaše. Chceš-li vyzkoušet, zda je to dostatečné, nechej kapku dopadnout na čepel nože a strč do toho prst. Ulpí-li na něm, je to dost. Pokud ne, nechej to dál vařit. Odstav a nechej vychladnout. Vezmi mycí houbu, nanes to na razítko a přitiskni ho na naškrobené a vyžehlené plátno. Otři (razítko) důkladně hadříkem na smetanu, nanes na ně

form vnd leg den furm auf ein gesterckte leynbat. die da geplanirt sey vnd reyb es dar ein mit einem knebel auf einer ram gar wol vnd leg den das golt dar auf vnd trůck es gar subtil nyder mit einer pawm wollen vnd loβ es trucken vnd ker es denn ab mit einem weichen purstlein. so wirt es gut. Wer aber das fundament zu starck. das es auf dem furm nit wolt haften. so setz es wider auf ein glut vnd loβ es zer geen vnd geuβ dar vnter ein loffel vol leyn ǫ́ls oder ij vnd loβ es erwallen oder ersyden. so wirt es gut. Also hastu die rechten bewerten kunst vnd ist auch fůr wasser vnd wasch es halt. vnd ob dich ymant wolt anders lernen. so soltu im nit folgen.

zlatou, velmi jemně natiskni kusem bavlny a nechej zaschnout. Pak to omeť měkkým kartáčkem. Tak to bude dobré. Bude-li však základ příliš hustý, takže na razítku nebude držet, postav ho opět na žár a nechej vzkypět. Přilij do toho jednu nebo 2 plné lžíce lněného oleje a nechej vřít či vařit. Tak to bude dobré. Takto máš správné umění, vydrží to vodu i praní, a kdyby tě to chtěl někdo učit jinak, neřiď se tím.

Mit roter farb auf zu trůcken.

Wiltu auf trůcken mit roter farb. so nym zynober vnd reyb den ab mit leyn ǫ́ll gar wol vnd nit zu důn vnd trag in auf den furm mit einem pelsterlein vnd leg in auf ein gesterckte vnd planirte leynbat. als vor gesagt ist. so wirt es gut vnd du solt wissen. das du nichtz gutz machst weder von gold noch von farb. es sey denn die leynbat gesterckt. Ist dir aber der zynober zu kǫ́stenlich. so nym gepranten ogger vnd meng eins als vil des andern vnd reyb es ab mit leynǫ́l nit ze důn. so wirt es schon als der zynober. wiltu es aber ser liecht haben. so nym der meng mer denn des oggers. wiltu es aber prawner haben. so nym des oggers mer denn der meng vnd trag es auf den furm. als den vor gesagt ist.

38. Tisk červenou barvou.

Chceš-li tisknout červenou barvou, vezmi rumělku a dobře ji utři se lněným olejem, nepříliš řídce. Polštářkem ji natáhni na razítko a přitiskni na naškrobené a vyžehlené plátno, jak je uvedeno výše. Tak to bude dobré. A měla bys vědět, že to neuděláš dobře ani zlatem, ani barvou, pokud není plátno naškrobené. Je-li však rumělka příliš drahá, vezmi pražený okr, více jednoho než druhého, a utři ho se lněným olejem nepříliš řídce. Tak to bude pěkné jako rumělka. Chceš-li to mít ovšem velmi světlé, vezmi ji víc než okru. Pokud to chceš hnědší, vezmi více okru a natáhni to na razítko, jak je uvedeno výše.

Wie man den ogger prennet.

Wiltu den ogger prennen. so zerreyb yn auf einem stein vnd thu in yn ein truckens scherblein vnd setz in ůber ein glůend kolen vnd loβ in dor ob sten als lang. piβ das er prawn wirt vnd růr in oft durch ein ander. so wirt er gut.

39. Jak pražit okr.

Chceš-li pražit okr, nastrouhej ho na kameni, vlož do glazovaného hrnce, polož na žhavé uhlí a nechej v něm stát tak dlouho, dokud nezhnědne, a často promíchávej. Tak to bude dobré.

Wie man auf trůckt grůne farb.

Wiltu auf trůcken grůne farb. so nym ij lot spangrun vnd ein lot pley gel vnd reyb es auf einem stein mit leyn ǫ́l. wiltu es liecht haben. so nym des pley gels dester mer. wiltu es aber sat haben. so nym des pley gels dester myner vnd trag es auf den furm. als denn vor gesagt ist etc.

40. Jak tisknout zelenou barvou.

Chceš-li tisknout zelenou barvou, vezmi 2 loty měděnky a jeden lot olověné žluti a utři je na kameni se lněným olejem. Chceš-li to mít světlé, vezmi víc olověné žluti. Chceš-li to však mít syté, vezmi méně olověné žluti. A natáhni to na razítko, jak je uvedeno výše atd.

Wiltu auf trůcken mit plober farb.
Wiltu auf trůcken mit plober farb. so nym ij lot indich vnd j halb lot pleyweiβ vnd reyb den vnter ein ander auf einem stein mit leinól vnd thu dar vnter ein wenig viernyβ. wiltu es fast liechtplob haben. so reyb des pleyweyβ dester mer dan vnter. wiltu es aber satt haben. so nym des pleyweyβ dester mynder. und du solt wiβen. was du drůcken wilt mit farb. so reyb den drytten teil viernyβ dar vnter.

Wiltu auf trůcken weiβ in weiβ.
Wiltu auf trůcken weiβ in weiβ. so nym pley weyβ. der nit ser weyβ sey vnd reyb in ab mit leyn ól vnd nym ein wenig virnyβ dar vnter vnd los es styn iij oder iiij tag vnd trůck denn da mit vnd sychstu. das es dir zu weiβ ist auf dem tuch vnd wil nit scheinen. so thu dar vnter kyn swartz als groβ als ein linsen vnd reyb es ander weit ab auf einem stein. so wirt es gut.

Wie man swartze farb machen sol auf zu trůcken.
Wiltu auf trucken mit swartzer farb. so nym růβ von einer lampen oder guten kyn swartz vnd reyb den ab mit leyn ol vnd mit vierneβ nit ze důn vnd trůck da mit was du wilt. so wirt es gut.

Wie man mit wollen auftrůckt.
Wiltu auf trůcken mit wollen. so nym scher wollen von den tuchscheren vnd seud die in weydaschen. welcherley farb sie sey. Nym zu einem pfunt wollen iij pfunt weytaschen vnd zer stoβ in gar klein und thu in yn einen hafen vnd geuβ ein waβer dar an. also vil. das du die wollen dar ynnen můgst netzen vnd setz in zu dem fewr vnd laβ es gar wol syden einen wal oder zween vnd setz es denn her dan vnd laβ es gefallen vnd seyh das wasser herab durch ein tuch vnd geuβ es in ein andern hafen vnd setz es wider zu dem fewr vnd loβ es syden vnd thu die wollen dar ein vnd laβ sie gar wol syden vnd růr sie ymer dar vnd wen sie knodlet wirt. so versuch sie zwischen dem finger vnd wenn du sie mit dem nagel von ein ander sneidst. so hast sie sein genung vnd thu sie pald her dan vnd seyh die laugen herab

41. Chceš-li tisknout modrou barvou.
Chceš-li tisknout modrou barvou, vezmi 2 loty indiga, 1 půllot olověné běloby, spolu je rozetři na kameni se lněným olejem a přidej trochu fermeže. Chceš-li to mít světle modré, tím víc do toho vmíchej olověné běloby. Chceš-li to však mít syté, tím méně vezmi olověné běloby. A měla bys vědět, že až budeš s barvou tisknout, utři ji s třetím dílem fermeže.

42. Chceš-li tisknout bílou na bílou.
Chceš-li tisknout bílou na bílou, vezmi olevěnou bělobu, která není tak úplně bílá, a rozetři ji se lněným olejem. Přidej trochu fermeže a nechej odstát 3 nebo 4 dny. Zkus s tím něco natisknout a uvidíš, zda to není na látce příliš bílé. Nebude-li se ti to zdát, přidej do ní čerň z louče o velikosti čočky a společně rozetři na jiném kameni. Tak to bude dobré.

43. Jak by se mělo připravovat černá barva pro tisk.
Chceš-li tisknout černou barvou, vezmi saze z lampy nebo dobrou čerň z louče a utři ji nepříliš řídce se lněným olejem a fermeží, a tiskni s ní, co chceš. Tak to bude dobré.

44. Jak se potiskuje vlnou.
Chceš-li potiskovat vlnou, vezmi postřiženou vlnu[7] ze střižny a povař ji ve vrbovém popelu, ať je jakékoli barvy. Na jednu libru vlny vezmi 3 libry vrbového popela. Důkladně ho rozdrť nadrobno, dej do hrnce a zalij vodou tak, abys do ní mohla vlnu zcela ponořit. Postav na oheň a nechej dobře povařit, tj. jednou nebo dvakrát projít varem. Potom odstav, nechej klesnout a slij vodu přes šátek, přelij do jiného hrnce, opět postav na oheň a nechej vařit. Vlož dovnitř vlnu, nechej ji důkladně povařit a neustále míchej. A když začne hrudkovatět, zkus to mezi prsty. Když od sebe (vlákna) nehtem odřízneš, máš to dost. Ihned vyndej, slij louh a přilij studenou vodu. Velice čistě to zmuchlej, postav na slunce nebo do teplé

[7] tj. krátké odstřižky vláken zbylé po postříhání sukna

vnd geuβ ein kalt wasser dar an vnd pall sie gar reinlich dar auβ vnd setz sie an die sunnen oder in ein warmen stuben vnd laβ sie durer werden vnd stoβ sie an einem morser vnd red sie durch ein pfeffer sib vnd waβ da hyn durch felt. da drůck mit.

Ein fundament auf ze drucken mit roter wollen oder mit prawner.

Wiltu fundament machen zu auf trůcken mit roter wollen oder mit praůner so nym iij vierdung meng vnd ein vierdung geprents oggers vnd funff lot mastix vnd guten starcken vierneβ. der da gar starck sey ein wenig mynder denn ein seydlein vnd reyb den ogger vnd die meng vnter ein ander gar wol also trucken auf einem stein vnd thu es in ein verglesten scherben vnd nym die fůnff lot mastix vnd thu sie besunder in einen verglesten scherben vnd thu dar an ein loffel vol vierneβ oder ij vnd setz in vber ein glut vnd loβ in zergen vnd geuβ in denn vnter die meng vnd thu den vierneβ dar vnter vnd růr es durch ein ander gar wol. das es wirt als ein muβ vnd trag es denn auf den furm nit zu důn vnd trůck es auf ein planirte. gesterckte leinweyt vnd reyb es gar wol dar ein vnd leg es denn auf einen tisch vnd red die wollen dar auβ durch das vorgenant sib. das es das fundament bedeck vnd trůck es gar wol dar ein mit den henden. schutt es denn. so felt das ůberig herab. So wirt es gut vnd erhaben gleich als der sammet.

Ein fundament zu plober farb.

Wiltu ein fundament machen zu plober wollen. wann wie die woll ein farb hat. also muβ das fundament auch sein. Nym drey vierdung indich vnd ein vierdung pleyweyβ vnd auch iiij lot mastix vnd vierneβ also vil als du sein bedarft. als den vorgesagt ist vnd thu es in einen verglesten scherben vnd loβ den mastix zergyn als den voringen vnd temperir es durch ein ander vnd setz es ůber ein glut vnd loβ es erwallen. so wirt es gut.

Ein fundament zu grůner wollen.

Wiltu ein fundament machen zu grůner wollen. so nim drey vierdung spangrun vnd ein vierdung pley gel vnd auch fůnf lot mastix vnd vierneβ also vil als

místnosti a nechej vyschnout. Roztluč v hmoždíři, přepasíruj přes sítko na pepř, a co propadne, tím potiskuj.

45. Základ pro tisk s červenou nebo hnědou vlnou.

Chceš-li udělat základ pro tisk s červenou nebo hnědou vlnou, vezmi 3 čtvrtky suříku, čtvrtku praženého okru, pět lotů mastku a dobrou silnou fermež, která je velmi silná, trochu méně než jeden žejdlík. Na kameni spolu důkladně nastrouhej suchý okr a suřík a vlož je do glazovaného hrnce. Vezmi pět lotů mastku, vlož ho do glazovaného hrnce, přidej jednu nebo 2 plné lžíce fermeže, postav na žár a nechej vzkypět. Pak přilij suřík, přidej fermež a důkladně promíchávej, až to bude jako kaše. Pak to natáhni nepříliš tence na razítko, natiskni na vyžehlené a naškrobené plátno a důkladně to do něj vetři. Pak plátno polož na stůl a přes výše uvedené sítko ho posyp vlnou tak, aby pokryla základ, a pořádně ji přitiskni rukama. Potom to vytřepej, aby zbytek spadl dolů. Tak to bude dobré a vznešené stejně jako samet.

46. Základ na modrou barvu.

Chceš-li udělat základ na modrou vlnu. Tento základ musí být rovněž použit, když má vlna jen jednu barvu. Vezmi tři čtvrtky indiga, jednu čtvrtku olověné běloby, taky 4 loty mastku a tolik fermeže, jak ti bude potřeba. Dej to do glazované nádoby a nechej mastek roztát, jak je uvedeno výše, a vlož jej do glazovaného hrnce. Nechej mastek vzkypět a společně zahřívej. Postav na žár a nechej vřít. Tak to bude dobré.

47. Základ na zelenou vlnu.

Chceš-li udělat základ na zelenou vlnu, vezmi tři čtvrtky měděnky, jednu čtvrtku olověné žluti, rovněž 5 lotů mastku a fermeže tolik,

des voringen vnd mach in gleich als den ploben. so wirt es gut.

Wie man guten virneβ syde.

Wiltu guten vierneβ syden. so nym ein pfunt vierneβ glaβ. das ist gelber aygstein vnd funf pfunt leinols. Nym aytstein vnd wasch in gar rein auβ einem wasser vnd loβ in wider trucken werden vnd zerstoβ in yn einem morser nit zu klein vnd thu yn einen verglasten hafen. der zwir geprent sey vnd geúβ dar an ein halbs seydlein leinóls vnd setz in yn ein glůt vnd deck in zu vnd laβ yn prynnen vnd vnterweilen durch ein ander vnd nym denn ein andern hafen. der úberglast sey vnd auch zwir geprennt sey vnd thu die funf pfunt lein óls dar ein vnd setz es auch zu dem fewr. das es warm werd vnd wenn der aygstein zerget. so gewβ in in das warm lein ól vnd laβ es syden ein wal oder ij vnd syh. das es dir nit úber gee vnd růr es oft durch ein ander vnd wiltu in probiren. wenn er sein genung hab. so laβ ein tropfen oder ij fallen auf ein meβer. das er erkalt vnd greyff mit dem finger dar ein. ist er fast zeh. das er sich fast auf dent. so hat er sein genung vnd so hastu guten vierneβ vnd host auch die rechten kunst vnd etlich die sprechen. man sull nemen abschab von hirshorn vnd rinder peyn. so sprechen etlich. man sull nemen mastix. Aber ich hab versucht. das es nichts nůtz ist vnd ist verlorn.

Wie man pleyweyβ macht.

Item wiltu guten pleyweyβ machen. so nym důnne plech von stock pley. do klein czyn vnter sey vnd sneid sie von einander als preyt als ein zwerhe hant vnd wint sie úber ein ander vnd nym einen starcken hafen vnd thu dar ein des swartzen pechs. do man die faβ mit picht vnd zer klopff es reyn vnd nym zwey hóltzlein oder iij vnd leg sie krewtz weiβ úber ein ander yn den hafen. das er einer cwerhen hant vnten ler sey vnd nym denn das pley vnd setz es auf ein ander yn den hafen. piβ das er vol werd vnd nym denn ein sawren essig vnd geúβ in in den hafen durch einen trichter vnd deck ein stůrtzen dar vber vnd verkleib in gar eben. das kein luft oder dunst her auβ gee vnd setz es in einen newen róβ mist. vnd bedeck in úber all da mit vnd loβ in dar ynnen styn x oder xij tag vnd nym in denn herauβ vnd prich in auf. so ist es weiβ worden gleych als der

jako výše. A udělej to stejně jako modrou. Tak to bude dobré.

48. Jak uvařit dobrou fermež.

Chceš-li uvařit dobrou fermež, vezmi jednu libru fermežového skla, to je žlutý jantar, a pět liber lněného oleje. Vezmi jantar, omyj ho úplně dočista ve vodě a opět nechej oschnout. Roztluč ho v hmoždíři, ne příliš nadrobno, a vlož to do dvakrát vypáleného glazovaného hrnce. Přilij půl žejdlíku lněného oleje, postav na žár, přiklop, nechej v ohni a promíchávej. Pak vezmi jiný přeglazovaný a rovněž nadvakrát vypálený hrnec, dej do něj pět liber lněného oleje, taky postav na oheň, aby se ohřál. A když jantar roztaje, zalij ho teplým lněným olejem a nechej povařit - jednou nebo 2x projít varem. Hlídej, aby ti to nevzkypělo, a často promíchávej. Chceš-li vyzkoušet, zda je to dostatečné, nechej jednu nebo dvě kapky spadnout na vychlazený nůž a uchop prsty. Natáhne-li se to tak, že se skoro promáčkne, tak je to dost a máš dobrou fermež a též správné umění. Někteří říkají, že by se měly vzít oškrabky z jeleního rohu a dobytčí nožky, a někteří říkají, že by se měl vzít mastek. Leč vyzkoušela jsem to a je to k ničemu a zbytečné.

49. Jak vyrobit olověnou bělobu.

Tedy: Chceš-li vyrobit dobrou olověnou bělobu, vezmi tenký olověný plech, udělej do něj malé rýhy, rozřež ho tak široko jako na šířku ruky, a sviň jeden přes druhý. Vezmi pevný hrnec, vlož do něj černou smůlu, s níž se smolí sudy, a čistě ji rozšlehej. Vezmi dvě nebo 3 dřívka a polož je křížem přes sebe do hrnce, aby to bylo na malou ruku pod okrajem. Pak vezmi olovo a vkládej jej na sebe do hrnce, až bude plný. Pak vezmi kyselý ocet, přes trychtýř ho nalij do hrnce, přiklop pokličkou a důkladně utěsni, aby žádný vzduch nebo pach neunikl ven. Postav ho do nového koňského hnoje, celý ho jím zakryj a nechej 10 nebo 12 dní odstát. Potom ho vyjmi a vypáč. Je-li to, bude to bílé jako jinovatka. Olovo opět sroluj, důkladně ho

reyff vnd das pley wider auf vnd reyb es ab mit wasser auf einem stein gar wint wol vnd mach dar auβ knȯdleich als die welschen nuβ vnd loβ es trucken an der sunnen. so wirt es weiβ. Wiltu es fast weiβ haben. so reyb es dester ȯfter ab mit als vor. ye ȯfter du es an reybst. ye weyβer es wirt.

Wie man indich macht.

Wiltu indich machen. so nym sat plobe scher wollen von den tuch scherern vnd sewd die in einer laugen von weydaschen (Nym zu einem pfund wollen ij pfunt weidaschen) vnd zerklopf den gar klein vnd thu in in einen hafen vnd geu̇β ein wasser dar an vnd setz in zu dem fewr vnd loβ in gar wol syden Vnd wiltu sie versuchen. wen sie reβ genung sey. so nym ein gans federn vnd stoβ sie dar ein vnd streich sie durch die hend vnd ist es das du die federn von dem kyl strayft. so hat sie sein genung vnd setz sie her dan vnd loβ es gefallen vnd seyh sie durch ein tuch vnd geuβ si ein ein anderen hafen vnd loβ sie wider syden vnd ru̇r den die wollen dar ein vnd loβ sie syden als lang. piβ das du nichtz sichst denn ein plobs wasser vnd versuch es auf der hant vnd zerstreich es. Und wenn es kein hor mer hat. so hat es sein genung vnd thu sie her dan vnd seyh sie durch ein tuch. so pleibt der indich auf dem tuch vnd geuβ ein kaltz wasser dar ein. so wirt er schȯn vnd reyb yn den ab auf einem stein vnd wu̇rff dar vnter ein wenig subtils sants. als vil als du zwischen zweyen fingeren machst gehaben vnd mach dar auβ kleine knolle vns setz in an die sunnen vnd loβ yn tru̇cknen. so wirt er gut.

Wie man paresrot macht.

Wiltu guten paresrott machen. so nym zu einem pfunt guter roter scherwollen drew pfunt weyd aschen. den zu klopf klein vnd thu yn in einen hafen vnd geuβ dar an ein waβer. das du die wollen wol dar ynen netzen mu̇gst vnd loβ es wol syden vnd nym den ein federn vnd sȯβ sie dar ein vnd ist es. das sich die federn loβen streiffen von dem kyl. so ist die laug reβ genung. so setz sie her dan vnd loβ sie gefallen vnd seyh sie durch ein tuchlein vnd loβ sie kul werden vnd wenn sie kalt ist. so nym vnd setz sie zu dem feur vnd laβ sye syden vnd ru̇r das pfunt wollen dar ein vnd los es syden als lang. piβ das du nichtz sichst denn ein rotes wasser vnd nym

s vodou ostrouhej na kameni, udělej z toho knedlíček jako vlašský ořech a nechej ho vyschnout na slunci. Tak to bude bílé. Chceš-li to mít téměř bílé, strouhej to víckrát než napoprvé, a čím víckrát to nastouháš, tím bělejší to bude.

50. Jak vyrobit indigo.

Chceš-li vyrobit indigo, vezmi sytě modrou postřiženou vlnu ze střižny a povař ji v louhu z vrbového popela (na jednu libru sukna vezmi 2 libry popela). Roztluč ji na velmi drobno, vlož do hrnce, zalij vodou, postav na oheň a nechej důkladně povařit. Chceš-li zjistit, zda už je to dostatečně zralé, vezmi husí pero, strč ho dovnitř a rukou tím protáhni. Pokud oddělíš pero od brku, je to dost. Odstav a nechej klesnout. Zceď přes šátek, přelij do jiného hrnce a nechej opět vařit. Vmíchej do toho vlnu a nechej ji povařit tak dlouho, až nevidíš nic než modrou vodu. Vyzkoušej to na ruce a setři to. A když už v tom nemáš žádné hrudky, máš to hotové. Odstav to a zceď přes látku tak, aby indigo zůstalo v látce. Nalij do toho studenou vodu, aby to bylo pěkné, utři na kameni a vhoď do toho trochu nejjemnějšího písku - tolik, kolik můžeš nabrat mezi dva prsty. Udělej z toho malý knedlíček, dej ho na slunce a nechej vyschnout. Tak to bude dobré.

51. Jak vyrobit pařížskou červeň.

Chceš-li vyrobit dobrou pařížskou červeň, vezmi libru dobré červené postřižené vlny, tři libry vrbového popela, který roztluč nadrobno, vlož do hrnce, zalij vodou tak, abys do ní mohla ponořit sukno, a nechej dobře povařit. Vezmi péra, strč je dovnitř, a je-li to tak, že se pera nechají oddělit od brku, je louh dostatečně zralý. Odstav to a nechej klesnout. Zceď přes šáteček a nechej zchladnout. A když je to chladné, vezmi to, postav na oheň a nechej povařit. Vmíchej do toho libru sukna a nechej vařit tak dlouho, až neuvidíš nic než červenou vodu. Trochu si toho vyndej na ruku

ein wenig herauβ auf die hant vnd zerstreich das mit dem finger vnd wenn du kein hor mer sichst. so hat er sein genung. so thu es her dan vnd seyh es durch ein dick tuch. so beleibt die farb oben auf dem tuch und geuβ dar nach dar an eyn frisch wasser zwir oder drey stund. das die laug dar auβ kum vnd nym denn die farb vnd reyb sie gar wol auf einem stein vnd reyb dar vnter einen vierdung gestossens alauns vnd thu sie den in ein schȯnes heffelein vnd geuβ ein frisch wasser dar an also vil. das die farb naβ werd vnd laβ sie walle syden vnd seyh sie denn wider durch ein tuchlein vnd mach dar auβ knȯllein vnd loβ sie trucken werden. so hastu gut parasrott.

a rozetři prstem. Když neuvidíš žádnou hrudku, máš to dostatečné. Vyjmi to a zceď přes tlustou látku, takže barva zůstane nahoře na látce. Potom dvakrát nebo třikrát za hodinu přilévej čerstvou vodu, aby se louh vyplavil. Pak vezmi barvu, důkladně ji utři na kameni a vetři do ní čtvrtku drceného kamence. Poté vlož do pěkného hrníčku, zalij čerstvou vodou tak, aby barva zvlhla, a nechej přejít varem. Potom opět zceď přes šáteček, udělej z toho knedlíček a nechej ho vyschnout. Tak máš dobrou pařížskou červeň.

Zu trucken mit papir.

Item wiltu pild trucken. die derhaben sein von papir als sie von holcz gesnitzet sint oder geweckβ oder rossen oder ander matery. welcherley sas sey. So nym zween pogen papir oder drey wie vil du der matery geprauchen wilt vnd die zu reiβ zu kleinen stucken vnd thu die in einen saubern hafen vnd geuβ ein kalt wasser dar an vnd setz es zu dem feu̇r vnd laβ es syden zwu stund vnd darnach seyh das wasser her ab vnd pall es dar auβ vnd stoβ sie in einen morser als lang biβ sie bey ein ander beleib vnd nym denn ein form von kupfer oder von pley vnd nym die gestossen matery vnd leg sie in die form des ersten gar dṅnn vnd wenig vnd subtil dar ein darnach ye lenger ye paser alles dich du es haben wilt vnd stoβ es dar ein mit einer herten pursten vnd nym denn ein warm tuch vnd trṅck es gar hert hinan da mit. so zeucht es die feuchtigkeit her auβ vnd nym denn ein ander warm tuch vier oder fṅnff fach vnd leg es auf die form oder ticken filtz vnd leg ein pret dar auff vnd leg es vnter ein preβ ein firtell einer stund vnd thu es denn her auβ vnd nym denn einen warmen zigel stein vnd leg in dar auff vnd las in ein weil da auf ligen vnd darnach klȯpf an die form so schelt es sich her ab vnd wirt scharpff gut etc.

52. Tisknutí s papírem.

Tedy: Chceš-li tisknout obrázky, které jsou vyhotoveny z papíru, jako jsou dřevořezy, pěčivo nebo rozety, nebo z jiného materiálu, podle toho, co je. Vezmi dva nebo tři archy papíru podle toho, kolik materiálu chceš použít, a natrhej je na malé kousky. Vlož je do čistého hrnce, zalij studenou vodou, postav na oheň a nechej dvě hodiny vařit. Potom slij vodu, zmuchlej to a tluč v hmoždíři tak dlouho, až se spojí. Pak vezmi měděnou nebo olověnou formu, vezmi roztlučenou hmotu a polož ji do formy nejprve docela tence, potom málo a jemně, čím delší tím lépe - vše, jak chceš mít, a rozklepej to tvrdým kartáčem. Pak vezmi teplý šátek a docela tvrdě ho na to přitiskni, aby se vytáhla vlhkost. Pak vezmi další teplý šátek ještě čtyři nebo pětkrát, polož ho, nebo tlustý filc, na formu, polož na ni desku a nechej pod tlakem čtvrt hodiny a pak vyndej. Pak vezmi teplou cihlu, polož ji na to a nechej chvíli odležet. Potom poklepej na formu, ono se to odlepí a bude to dobře ostré atd.

Allerley stein zu verstreichen zu waβer.

Item wiltu rṅr brunnen vermachen oder stein. zu samen gesetzet sint. vnd zu kloben sint oder zu brṅchen oder wie das sey alle stein. die do wasser sullen behalten. sie sind groβ oder klein vnd dar zu nym glet. die findestu bey den goltsmiden vnd

53. Potěr na všechnu vodovodní kameninu.

Tedy: Chceš-li spojit pálené nebo kameninové trubky, které mají být pospojovány, nebo jsou rozbité nebo rozlomené, nebo všechnu kameninu, která by měla zadržovat vodu, ať velká či malá. K tomu vezmi lep, který najdeš

menig vnd geriben ziegelstein vnd kalc vnd kleinen subtilen sant vnd albeg eins als vil als das andern vnd mȧsch die matery vnter ein ander in einem gefeβ vnd nym leynol. das geȧβ vnd kniet es durch ein ander vnd darnach nym ein gut hant vol oder zwu rehar vnd das trytt dar vnter gar wol. das es zeh wird alles ein zecher laim vnd darnach nym vnd verstreych den steyn dor mit. wo er zu brochen oder zu samen gesetzet ist ynnen vnd auβen gar wol vnd las in trucken werden. So wert er xx jar oder lenger. es sey denne. das er stein weich.

Rot leymbat zu ferben mit prisilg.

Wiltu gut leynbet ferben mit prisilg. die bestentig ist vnd nit ab get. so nym zu einem ganczen stuck. das hot xx Nurenberger elen. iij vierdung gallas. ein pfunt alaun. ein pfunt prisilg vnd nym den gallas vnd stoβ in in einem morser klein vnd nym ein loes wasser also vil. das du die leynbet darynnen neczen mȧgst vnd thu den galles dar ein vnd rȧr es durch ein ander vnd deuch die leynbat dar ein vnd knocz es gar wol durch ein ander vnd loβ es darynnen ligen ij stundt vnd windt sie denn auβ vnd henck sie an den luft vnd loβ sie trucken werden vnd nymm denn ein halbs pfunt alauns vnd stoβ in auch in einem morser. das er klein werd vnd nym aber ein loes waβer als vil als vor vnd schut den allaun darein. Und nym denn die voringen leynbat vnd deuh sie auch dar ein vnd wasch sie gar wol vnd loβ sie auch ligen ij stund vnd windt sie denn darauβ vnd henck sie auf vnd loβ sie trucken werden.

Darnach nym ein pfunt prisilg vnd weich die ein in eyn fauls oder weichs wasser vnd loβ sie darynnen sten ein gancze nacht vnd nym denn einen saubern hafen oder keβel. der nit smalczig ist vnd schut die prisilg dar ein vnd geuβ ein weich oder fauls wasser dar an als vil. das du die leynbet dar ynnen neczen mȧgst vnd nym ein halb pfunt allaun vnd stoβ den klein vnd schub in dar ein. die weyl es kalt ist vnd loβ es syden eyn vierteil einer stund vnd wiltu es probiren. wenn es sein genunck hab. so loβ eyn tropfen fallen auf den nagel vnd neyg den vinger. ist es. das sie nit pald her ab lauft. so hat sie sein genung. Ist sie aber dun vnd lauft her ab. so laβ sie paβ syden vnd seyh denn die farb herab vnd geuβ

u zlatníka, suřík, strouhanou cihlu, vápno a ten nejjemnější písek - jednoho víc než následujícího. V sudu z toho smíchej hmotu a vezmi lněný olej, který přilij, a společně uhněť. Potom vezmi jednu nebo dvě plné hrsti srnčí srsti a důkladně to prošlapej, aby se z toho všeho stalo spolehlivé lepidlo. Potom to vezmi a kameninu tím zevnitř i zvnějšku důkladně potři tam, kde je rozlomená nebo kde má být spojena, a nechej zaschnout. Tak to vydrží 20 let nebo déle, protože změkčí kameninu.

54. Červené barvení plátna brazilským dřevem.

Chceš-li dobrou barvu na plátno s brazilským dřevem, která je trvalá a nepustí, vezmi ho (plátno) jeden celý kus, 20 norimberských loktů, 3 čtvrtky hálek[8], libru kamence a libru brazilského dřeva. Vezmi hálky, rozdrť je nadrobno v hmoždíři a vezmi tolik odstáté vody, abys do ní mohla namočit plátno. Přidej hálky, promíchej a plátno do toho ponoř. Důkladně ho v tom prošťouchej a nechej 2 hodiny odležet. Potom ho vyždímej, pověs na vzduch a nechej vyschnout. Pak vezmi půl libry kamence a taky ho rozdrť v hmoždíři, až bude nadrobno. Vezmi tolik odstáté vody, jako předtím, a vsyp do ní kamenec. Potom vezmi vyždímané plátno, ponoř ho, důkladně ho v tom vymáchej a nechej 2 hodiny odstát. Vyždímej, pověs na vzduch a nechej vyschnout.

Následně vezmi libru brazilského dřeva, změkči ho ve špatné nebo měkké vodě a nechej v ní odstát přes celou noc. Pak vezmi čistý hrnec nebo kotel, který není smaltovaný, nasyp do něj dřevo a zalij špatnou nebo měkkou vodou tak, abys do ní mohla ponořit plátno. Vezmi půl libry kamence, roztluč ho nadrobno a až to vychladne, přisyp ho tam. Nechej čtvrt hodiny povařit a chceš-li zkusit, zda už je to dostatečné, nechej si spadnout kapku na nehet a skloň prst. Pokud to z něj hned nesteče, je to hotové. Je-li to však řídké a steče to, nechej to dál vařit. Pak barvu zceď,

[8] výrůstky na listech rostlin, např. duběnky

ein ander waβer dar an. als vil als vor vnd loβ es aber syden. als lang als vor. vnd seyh es herab vnd loβ die ped farb sten als lang. piβ das sie kůl werden. das du die hant dar ynnen leiden můgst. Und nym denn die leynbat vnd deuh sie in die farb. die zu dem letzten gesoten ist vnd wasch sie gar wol durch ein ander. das sie wol ůberal naβ werd vnd loβ sie dar ynnen ligen ein halbe stund vnd windt sie gar wol auβ vnd deuh sie darnach yn die ersten varb vnd knocz sie gar wol. das sie wol naβ werd vnd loβ sie darynnen ligen ij stund vnd růr sie zwir oder dreystund gar wol durch eyn ander vnd windt sie den auβ vnd henck sy an den luft vnd loβ sie trucken werden.

Wiltu sie aber praun haben. so nym weyt aschen. als groβ als ein welsche nuβ vnd wůrf sie in die prisilg wen sie seutt. so wirt sie schon praůn oder zeuh es durch ein frische laugen also truckens. so wirt es aber schon praun etc.

Wie man roten scheter ferbet.

Wiltu guten roten scheter ferben mit wilden saffran so nym zu einem gantzen stuck funf pfunt. Und nym den saffran vnd faβ in jn einen leynen sack vnd leg in in ein lauter waβer vnd los in darynnen weychen vj stund vnd wasch in also lang. pis das lauter waβer herab get vnd nym den aschen. der geprent sey von wein heffen vnd mach dar auβ ein resse laugen vnd nym denn den saffran vnd thu in in ein sauber schefflein vnd geuβ die laugen dar an. das die laugen dem saffran gleich sey vnd loβ dar ynnen ligen ij stund vnd nym den saffran vnd pall in gar rein dar auβ vnd thu den saffran in ein ander scheflein vnd geuβ aber ein ander laugen dar an. als vil als vor vnd loβ in auch darynnen ligen ij stund als vor vnd pall in aber her auβ als vor vnd thu zu dem drytten mal auch also. dar nach nym die farb die letztern vnd seyh sie durch ein sawber tuch vnd misch sie. vnd wenn du host ij moβ farb. so nym j moβ sauerβ essigs vnd geuβ in in die varb vnd nym den die leynwet vnd deuh sie dar ein vnd wasch sie gar wol durch ein ander also lang. piβ das kein farb mer do ist neuer. das das wasser vnd der essig do pleib vnd nym denn die andern farb vnd thu ir gleich als dor voringen vnd mit der ersten thu des

přilij do ní další vodu, tolik, co prve, a nechej vařit tak dlouho, jako prve. Zceď a nechej barvu odstát tak dlouho, až zchladne tak, že v ní budeš moci udržet ruku. Pak vezmi plátno, ponoř ho do barvy, kterou jsi uvařila jako poslední, důkladně proper tak, aby bylo celé dobře nasáhklé, a nechej v tom ležet půl hodiny. Důkladně vyždímej a poté ponoř do první barvy, důkladně prošťouchej, aby byla dobře nasáklá. Nechej v tom ležet 2 hodiny a dvakrát nebo třikrát za hodinu dobře promíchej. Pak to vyždímej, pověs na vzduch a nechej vyschnout.

Ovšem chceš-li mít hnědou, vezmi vrbový popel v množství vlašského ořechu a přihoď ho ke dřevu, když se vaří. Tak to (plátno) bude pěkně hnědé nebo ho protáhni čerstvým louhem a nechej vyschnout. Tak to bude pěkně hnědé atd.

55. Jak barvit *scheter*[9] nečerveno

Chceš-li obarvit *scheter* šafránem pěkně načerveno, vezmi ho pět liber v jednom kuse. Vezmi šafrán, dej ho do plátěného pytlíku, vlož do čisté vody a nechej v ní 6 hodin rozmočit. Máchej ho tak dlouho, až z toho půjde jen čistá voda. Vezmi popel spálený z vinných kvasinek a udělej z něj vyzrálý louh. Pak vezmi šafrán, dej ho do čisté nádobky, zalij louhem tak, aby šafrán byl celý v louhu, a nechej v něm 2 hodiny odležet. Pak šafrán vezmi, velice čistě ho zmuchlej a přendej do jiné nádobky. Zalij dalším louhem, tolik, co prve, a nechej v něm jako prve odležet 2 hodiny. Opět to zmuchlej jako prve, a nalož s ním potřetí také tak. Potom vezmi poslední barvu, zceď ji přes čistý šátek a smíchej. A když máš 2 mázy[10] barvy, vezmi 1 máz kyselého octa a přilij ho do barvy. Pak vezmi plátno, ponoř ho tam a důkladně ho v tom máchej tak dlouho, až už tam není žádná nová barva, takže tam zůstává jen voda a ocet. Pak vezmi druhou barvu a nalož s ní stejně jako prve. A s první udělej stejně tak. Potom vezmi oškrabky z hruškové hmoty, omyj je úplně

[9] podřadné nebělené plátno
[10] asi 1,07 litru

selben gleich Dar nach nym die abschab von den pirmatern vnd waschs es gar rein vnd geuβ ein lauter waβer dar an vnd los es syden auf ein halb stund vnd seyh es denn durch ein sauber tuch vnd nym denn ein moβ farb vnd geuβ sie vnter den leym vnd loβ es einen wal tun vnd kler das tuch da mit. die weil es warm ist vnd henck es auf an den luft vnd loβ es trucken werden. so wirt es gut.

Wie man grůn scheter oder leynbet ferbet.
Wiltu guten grůnen scheter oder leinbet ferben. so nym scarten. das ist ein langs kraut. do die ferber die grůnen tuch mit ferben. zu funf elen also vil du zwischen zweyen henten magst gehaben vnd weich die in ein waβer vnd loβ sie styn ůber nacht vnd nym denn einen saubern kessel oder einen hafen vnd geuβ mer wasser dar an also vil. das du die leymbat darynnen geneczen můgst vnd loβ es wol syden ein stund vnd nym den j firdung spongrůn. der klein gestossen sey vnd schut in dar ein vnd loβ es einen wal thun oder zwen vnd seyh die farb herab durch ein tuch vnd nym denn ein liecht plobe leynbet. die nit mer denn ein fart ein gestossen sey vnd deuh sie dar ein. die weil es heyβ ist vnd wasch sie gar wol dar ynnen vnd loβ sie dar ynnen ligen ein halbe stund. so wirt es gut grun.

Wie man farb macht auf zu streichen auf papir.
Wiltu farb machen auf ze streichen auf papir. sie sey rot. plob oder grůn. so temperir sie mit essig vnd mit alaun.
Wiltu gute rote farb machen auf papir. so nym iiij lot prisilg vnd j lot alaun vnd ein halbs lot kreyden vnd ein seydel essigs. Nym die iiij lot prisilg vnd thu sie in ein news heffelein vnd thu ein lot gestossens alaun dar vnter vnd ein halbs lot geribner kreyden vnd nym das seydel essigs vnd mach es warm. doch das es nit syd vnd geuβ es in die prisilg vnd sturcz ein sturczen darůber vnd verkleib es. das kein dunst můg da von gyn vnd setz es an ein sunnen oder auf ein warmen offen vnd los es sten acht tag. so wirt es schon rot als ein rote roβ.

Plobe farb auf papir.
Wiltu gute plobe varb machen auf papir. so nym der ploben heydelper vnd zu treyb die zu einem muβ vnd thu ein gute hant vol gestossens alaun dar vnter

dočista, zalij čistou vodou, nechej půl hodiny vařit a pak zceď přes čistý šátek. Vezmi máz barvy, nalij ji pod klíh, nechej jednou přejít varem a látku tím projasni, dokud je to teplé. A pověs na vzduch a nechej vyschnout. Tak to bude dobré.

56. Jak barvit zelený *scheter* či plátno.
Chceš-li barvit zelený *scheter* či plátno, vezmi kakost, což je dlouhá bylina, s níž barvíři barví látky: na pět loktů tolik, kolik můžeš vzít mezi dvě ruce. Rozmoč ho ve vodě a nechej přes noc odstát. Pak vezmi čistý kotel nebo hrnec a nalij do něj víc vody (tolik, abys do ní mohla plátno namočit) a nechej hodinu povařit. Pak vezmi 1 čtvrtku měděnky nasekané nadrobno, přihoď ji tam a nechej jednou nebo dvakrát projít varem. Zceď barvu přes šátek a vezmi světle modré plátno, které není víc než než jednou naklepané, a ponoř ho tam, dokud je to horké. Důkladně ho v tom vymáchej a nechej půl hodiny odležet. Tak to bude dobrá zelená.

57. Jak udělat barvu k nanášení na papír.
Chceš-li udělat barvu k nanášení na papír, ať červenou, modrou či zelenou, zahřívej ji s octem a kamencem.
Chceš-li udělat červenou barvu na papír, vezmi 4 loty brazilského dřeva, 1 lot kamence, půl lotu křídy a žejdlík octa. Vezmi 4 loty brazilského dřeva, dej je do nového hrnečku, přidej jeden lot drceného kamence a půl lotu strouhané křídy. A vezmi žejdlík octa, ohřej ho, avšak nevař. Přilij brazilské dřevo, zakryj pokličkou a překryj tak, aby se z něj nic nemohlo odpařit, a postav na slunce nebo na teplou pec a nechej osm dní odstát. Tak to bude pěkně červené jako červený kůň.

58. Modrá barva na papír.
Chceš-li vyrobit modrou barvu na papír, vezmi modré borůvky, rozmíchej je na kaši a přidej dobrou hrst drceného kamence. Postav to

vnd secz es an ein sunnen vnd los es durr werden vnd nym alauns dar vnter so wirt es gut.

Grůne varb auf papir.
Wiltu grůne farb machen auf papir. so nym safft grun. temperir den auch mit essig vnd thu ein wenig alaun dar vnter. so wirt es gar gut.

Gelbe farb auf papir.
Wiltu gelbe farb machen auf papir. so nym huntz par vnd los sie durr werden vnd seud sie in einem essig vnd los sie kalt werden vnd thu einen dar an. so wirt es gut.

Wie man vergůlt auf papir.
Wiltu vergulden auf papir. so nym kreyden vnd reib die ab mit einem dunnen leym auf einem stein. Darnache thu es in ein tegelein vnd geuβ ein waβer dar an vnd los es styn iij oder iiij tag. das es faul werd vnd seyh denn das waβer herab vnd streich denn die kreyden auf das papir gar dunn vnd leg das golt dar auf. die weil es feucht ist vnd druck es dar ein mit einer paumwollen vnd los es trůcken vnd planir es mit einem zan. so ist es gut.

Wie man messig oder kupfer versilbert.
Wiltu meβig oder kupfer versilbern. was das sey. das mach rein. Darnach wasch es auβ einem weinstein vnd nym kweksilber. dar mit verkwik das kupfer. Darnach leg das geslagen silber darauf dryvach oder fierfach. truck es gar wol dar ein mit einer paum wollen vnd vberstreich es den mit leynóll vnd mach ein feuer mit hobelspen. halt es dar vber. piβ das óll verreucht. Darnach mach ein wasser von saltz vnd von weinstein. darzu nym zwey teil saltz vnd ein teil weinsteins. dar ynn seud es mit einander. darnach nym ein kratzpursten vnd kratz den prant herab vnd gerb es. wie du wilst.

Wie man kupfer verguldet.
Wiltu kupfer vergulden. so nym ein ort eins gulde. das slah gar důnn vnd sneyd es klein. dar zu nym ij lot kweksilbers vnd nym ein tegelein als die golt smid haben. das loβ heyβ werden. das es glů. thu die matery dar eyn vnd smelcz es gar wol durch ein ander vnd los es kalt werden. darnach nym ein steft. der versilbert sey. dar mit trag die matery auf das

na slunce a nechej vyschnout. Vezmi do toho kamenec. Tak to bude dobré.

59. Zelená barva na papír.
Chceš-li vyrobit zelenou barvu na papír, vezmi zelenou šťávu, zahřívej ji s octem a přidej trochu kamence. Tak to bude dobré.

60. Žlutá barva na papír.
Chceš-li vyrobit žlutou barvu na papír, vezmi bobule svídy a nechej je vyschnout. Povař je v octě a když vychladnou, přidej je tam. Tak to bude dobré.

61. Jak pozlacovat papír.
Chceš-li pozlatit papír, vezmi křídu a nastrouhej ji na kameni s řídkým klihem. Pak to vlož do tyglíku, zalij vodou a nechej odstát 3 nebo 4 dny, aby zahnila. Pak vodu zceď a důkladně tence potři papír křídou. Dokud je vlhký, polož na něj zlato a přitiskni kusem bavlny. Nechej vyschnout a vyhlaď zubem. Tak je to dobré.

62. Jak se postřibřuje mosaz nebo měď.
Chceš-li postříbřit mosaz nebo měď, očisti ji. Potom ji omyj vinným kamenem a vezmi rtuť, s níž měď obal. Potom přelož roztepané stříbro třikrát nebo čtyřikrát, důkladně otři kusem bavlny a přetři lněným olejem. Z hoblin udělej oheň a drž to nad ním, až se olej odpaří. Potom udělej vodu ze soli a vinného kamene, do níž dej dva díly soli a jeden díl vinného kamene, a spolu svař. Potom vezmi škrabák, seškrábej připáleninu a opraž ji, jak chceš.

63. Jak se pozlacuje měď.
Chceš-li pozlatit měď, vezmi plátek zlata, velmi natenko ho roztepej a nařež na malé kousky. Přidej k tomu 2 loty rtuti, vlož do tyglíku, jaký mají zlatníci, a nechej zahřát, aby se to svařilo. Přidej hmotu, důkladně ji společně rozpusť a nechej vychladnout. Potom vezmi postříbřenou špachtličku, s jejíž pomocí

kupfer vnd los es heyβ werden ob dem feuer. das es ein farb gewyn. Darnach seud es in pruntzwaβer vnd mach es reyn mit einer kratzpursten vnd gib im ein farb ob dem fewr.

nanes hmotu na měď a nechej rozehřát nad ohněm, aby to získalo barvu. Potom to namoč do pramenité vody, očisti škrabacím štětcem a nad ohněm tomu dej barvu.

Wie man gůlden feden prennet von gulden porten oder gůlden tucher.

Wiltu gulden feden prennen von golden porten oder von gulden oder sylbren tuchen. so leg sie yn einen hafen also trucken vnd setz sie mitten in ein feuer vnd los sie darynnen sten die weil sie richen. vnd wenn sie nymer richen. so haben sie sein genung. Und so nym es her auβ vnd wasch die usel dar von in einem waβer vnd los es trucken werden.

64. Jak se opálit zlatá vlákna ze zlatých port nebo zlatých látek.

Chceš-li opálit zlatá vlákna ze zlatých port nebo zlatých či stříbrných látek, vlož je do hrnce, aby vyschly, a postav je doprostřed ohně a nechej je v tom stát, dokud páchnou. Když už víc nepáchnou, je to dost. Vyndej to ven, ve vodě z toho vyper síťku a nechej vyschnout.

Ab du sie wilt smelczen.

Wiltu aber die smelczen. so nym einen dicken tegel. der wol geprent sey vnd leg es dar ein vnd thu dures salcz dar vnter vnd můsch es durch ein ander vnd setz es in ein gut feur und los es dar ynn zesmelczen. wil es sein aber nit thun. so nym gestossen glas vnd thu es dar ein so thut es vnd geuβ es denn wor ein du wilt. so ist es gut.

65. Pokud ho chceš roztavit.

Chceš-li ho (zlato) roztavit, vezmi tlustostěnný tyglík, který je dobře vypálený, vlož ho do něj a prosyp suchou solí. Důkladně promíchej, postav na dobrý oheň a nechej na něm rozpustit. Nechce-li se mu, vezmi drcené sklo, přidej ho tam a půjde to. Potom ho přelij, kam chceš. Tak je to dobré.

Wie man stahel weich macht.

Wiltu stahel weych machen. so nym salmeyak vnd swefel. eins als vil als des andern vns stoβ das klein vnter ein ander vnd nym eines weiβen von einem ey vnd mach da mit einen teyg vnd nym den in ein tuchlein dar mit pind es auf den stahel.

Dar nach nym ein gepranten leymen vnd stoβ den gar klein vnd darauβ mach auch einen tayg. den kleyb vber den stahel vnd mach ein klein lochlein oben dar eyn mit einer spindel vnd glůe den stahel gar wol. piβ die matery dar auf verprinnet. so wirt er weich als eysen.

66. Jak se změkčuje ocel.

Chceš-li změkčit ocel, vezmi salmiak a síru, jednoho stejně jako druhého, a společně je roztluč nadrobno. Vezmi vaječný bílek, udělej z toho těstíčko a vezmi šáteček, jímž to naneseš na ocel.

Potom vezmi pražený klíh a roztuč ho úplně nadrobno. Udělej z něho těstíčko, které přilep na ocel, nahoře do něj vřetenem udělej malou dírku a ocel důkladně zapal. Až na ní hmota vyhoří, bude (ocel) měkká jako železo.

Wie man swarcz oder gel zen schon macht.

Wiltu swarcz oder gel zen schon machen vnd weysch. so nym einen weiβen kyβling stein vnd leg den in ein feůr vnd los in dar ynn glůen ein halben tag vnd nym in her auβ vnd lesch ynn mit einem guten wein. so ze felt er zu stucken. Dar nach stoβ in klein zu puluer in einem morser vnd peutel in durch ein tuchlein vnd reyb die zen dar mit zwir oder drey stund vnd wasch sie dar nach mit einem frischen waβer. so ist es gut etc.

67. Jak se zkrášluje černá nebo žlutá.

Chceš-li zkrášlit nebo změkčit černou nebo žlutou, vezmi bílý oblázek, vlož ho do ohně a půl dne ho nechej, aby se rozpálil. Vyjmi ho a ponoř do dobrého vína, aby se rozpadl na kusy. Potom ho v hmoždíři roztluč nadrobno na prach, vlož do látkového pytlíku a strouhej dvě nebo tři hodiny. Potom promyj čerstvou vodou. Tak je to dobré atd.

Ein gut augen waβer.

Item wiltu machen ein gut wasser zu den augen. so nym tuci. die bereyt sey vnd klein gestossen zwey vncz das ist vier lot vnd muschgat blůt zwau tragman. das ist zwey kwintet die auch klein vnd wol gestossen sey vnd ein kwart mallmessir. das ist das achteyl eyner moβ dem abenteker gewicht vnd mach tu den mall messir nicht gehaben. so nym den allerklersten. schonsten wein nach dem aller pesten vnd auch als vil vnd thu die vorgenannten zwey stuck in den wein vnd thu es in ein sauber glaβ. das oben eng sey vnd růr es oft gar wol durch ein ander vnd laβ den ein weil stil sten vnd růr es aber des tages zu vier oder v malen. das thu iij oder iiij tag. darnach laβ es sten j tag oder ij. das es gefall vnd lauter werd vnd dar nach. wenn du wilt. so geprawch es. so nym ein federlein oder ein schwemlein vnd tunk es in das lauter wasser vnd laβ ein tropffen fallen indie egen der augen vnd bestreich die auge branen da mit. das sie naβ werden. wann du slaffen wilt gen. das behelt dir dein gesicht vnd nymt dir darnach nit ab. das pistu wol sicher vnd tut dir darnach kein aug we etc.

Item wen du des wassers nymer hast. so nym des halb teil der vorigen matery vnd mach es als vor vnd thu das den zu den heffen. die do in dem glas beliben sint. so wird er noch pesser denn des ersten. das mach tu thun zu drey malen oder zu iiij malen vnd vermach das glas oben gar wol mit wachs.

68. Dobrá oční voda.

Tedy: Chceš-li vyrobit dobrou vodu na oči, vezmi *tuci*, které máš připraveno a roztlučeno nadrobno, dvě unce, to jsou čtyři loty, a dvě balení muškátového květu, to jsou dva kvintety, také dobře nadrobno roztlučené, a jeden kvart *mallmessiru*, to je osminu mázu stejné hmotnosti. Nemáš-li *mallmessir*, vezmi nejprůzračnější, nejpěknější a nejlepší víno. Dej výše zmíněné dva kusy do vína, dej to do čisté sklenice, která je nahoře úzká, a často a důkladně navzájem promíchávej. Pak nechej víno odstát a míchej jen čtyři nebo 5 krát za den. Tak to dělej 3 nebo 4 dny. Potom to nechej 1 nebo 2 dny odstát, aby se to usadilo a vyčistilo. Potom, když chceš, připrav toto: Když jdeš spát, vezmi pírko nebo mycí houbičku, namoč ji do čisté vody a nechej dopadnout kapičku do očních koutků a potři tím oční řasy, aby byly vlhké. To ochrání tvůj zrak a poté si to nestírej. Je to spolehlivé a oči tě poté nebudou bolet atd.

Tedy: Když už nemáš žádnou vodu, vezmi půl dílu výše uvedené hmoty a nalož s ní, jak je uvedeno výše, a pak ji vlož do hrnce, ve kterém zůstává sklenice. Tak to bude ještě lepší než prve. Učiň tak třikrát nebo 4 krát a horní část sklenice utěsni voskem.

Tuci zu bereiten.

Item. also bereit man die tuci. leg sie in ein tegelein. als die golt smid haben vnd setz sie auf die kollen vnd laβ sie gluend werden vnd lesch sie ab in dem vorgenanten wein vnd das thu zu ix malen. ye me sie geleicht der glausur. ye besser sie ist.

69. Příprava *tuci*.

Tedy, *tuci* se připravuje takto: Polož ho do tyglíku, jaký má zlatník, postav ho na uhlí, nechej vzplanout a ponoř do výše zmíněného vína. Dej ho tam 11 krát víc, protože čím víc to vypadá jako glazura, tím je to lepší.

Wie man tintten machen sol.

Item wiltu ein gute tintten machen. so nym zu einer maβ regen wassers fůnf lot gallj vnd iiij lot vietriolli vnd stoβ die zu puluer vnd ryd die durch ein syblein vnd leg sie in das wasser xiiij tag oder lenger das die matery faul werd vnd růr es alle tag einst wol auf von grůnd.

Item nym iiij lot gummi vnd mach die auch zu pulluer vnd thu das besunder in einen hafen vnd růr es auch alle tag vnd darnach nym denn die galli vnd

70. Jak by se měl vyrábět inkoust.

Tedy: Chceš-li vyrobit dobrý inkoust, vezmi na jeden máz dešťové vody pět lotů hálek a 4 loty vitriolu. Rozdrť je na přášek, prosij přes sítko a nalož do vody na 14 dní nebo déle, aby hmota prohnila. Každý den jednou promíchej vysoko ode dna.

Tedy: Vezmi 4 loty arabské gumy, udělej z ní prášek, dej ji do hrnce a každý den promíchávej. Pak vezmi hálky a vitriol a přilij k výše

den vitrioli vnd geuβ zu der vorgenanten maβ wassers ein vierteil einer maβ essig vnter das wasser vnd seud das besunder vnd laβ es wol syden vnd růr es stettiglichen von grund auf vnd wan es schier gesotten hat. so thu dar ein den gummy vnd las es denn thun einen guten wal oder ij vnd růr es wol ob dem feůr vnd dornoch nym es denn von dem feůr vnd růr es also lang. das es etwan kalt wirt. vnd darnach alle tag einst von grůnd auf und das thu iij oder iiij tag vnd laβ es den stan and rugen xiiij tag oder lenger vnd seyh es denn ab durch ein wůllen tuch in einen verglesten hafen oder in ein glas. so hastu gute tintten.

uvedenému mázu vody jednu čtvrtku mázu octa a důkladně svař. Nechej to dobře povařit a neustále to vymíchávej ode dna. A když to bude důkladně povařené, přidej k tomu gumu, pak nechej jednou nebo dvakrát projít varem a dobře míchej nad ohněm. Potom to z ohně sundej a míchej tak dlouho, než vychladne. Potom to každý den jednou zvedni ode dna a dělej to 3 nebo 4 dny. Pak to nechej 14 dní nebo déle odstát a zahustit. Pak to zceď přes vlněný šátek do glazovaného hrnce nebo sklenice. Tak máš dobrý inkoust.

Ein salben fur die leuβ.

Item wiltu ein gut salben machen fur die leůβ. so nym ein halben virdung kwegsilber vnd gutz faist schmer also groβ als ein faust vnd schel die haut da von gar sauber vnd schneid es gar klein vnd darnach thu es in ein tieffe schóffel vnd zerstoβ es gar wol pis das es wirt als ein muβ. so schót das kwegsilber dar vnter vnd reyb es durch ein ander piβ du kein kwegsilber mer sichst. so wirt sie gut vnd thu sie darnach in ein puchsen vnd darnach wenn du sie wilt prawchen so nym als vil als ein klein wellisch nuβ vnd da mit salb das kleit das du an dem leib tregst so tu dir kein laus in vier wochen nit.

71. Mast proti vším.

Tedy: Chceš-li udělat dobrou mast proti vším, vezmi půl čtvrtky rtuti a dobré tučné sádlo[11] velké jako pěst. Čistě z něho stáhni kůži, nakrájej ho nadrobno, poté vlož do hlubokého rendlíku a rozšťouchej ho, až bude jako kaše. Přidej rtuť a míchej, dokud už neuvidíš žádnou rtuť. Tak to bude dobré. Potom to dej do nádoby s širokým hrdlem, a když to budeš chtít použít, vezmi toho asi tak o velikosti vlašského ořechu a potři tím oděv, který nosíš na těle, takže tě čtyři týdny nebude soužit žádná veš.

Item wiltu wahs machen zu grossen sigeln an die prieff. die nit zu brechen. so nym zu einem pfunt wahs xj lot weiβ pechs vnd zu klopf es vnd thu es vnter das wahs yn ein pfendlein vnd hab es vber das fewr vnd los es zu gyn vnd loβ es nit zu heyβ werden vnd růr es ymer durch ein ander. also das das pech nit an den poden vall vnd seyh es denn durch ein tuchlein vnd růr es affter des durch ein ander. piβ das es kul wirt vnd geuβ es denn in ein nassen tegel. so wirt es gut vnd hert.

72. Tedy: Chceš-li připravit vosk na velkou dopisní pečeť, která se nerozlomí, vezmi jednu libru vosku a 11 lotů bílé smůly. Rozšlehej ji, dej vosk na pánvičku, postav na oheň, nechej vzkypět, nenechej příliš rozpálit a neustále promíchávej tak, aby smůla nepropadla na dno. Pak to zceď přes šátek a důkladně promíchávej, dokud to nezchladne. Potom přelij do vlhkého tyglíku. Tak to bude dobré a tvrdé.

Wie man rot wachs macht.

Item wiltu rott machen. als die apotecker machen. so nym zu einem pfunt wahβ viij lot zinobers vnd j vierdung weiβ pechs vnd iiij lot terpentin. Nym den terpentin oder glaret yn ein schons pfendlein vnd

73. Jak udělat červený vosk.

Chceš-li udělat červený, jako dělají lékárníci, vezmi jednu libru vosku, 8 lotů rumělky, 1 čtvrtku bílé smůly a 4 loty terpentýnu. Dej terpentýn nebo klaret na pěknou pánvičku,

[11] vnitřní vepřové sádlo získávané z tukových hmot přirostlých na střevech

nym denn den zynobers vnd růr in dar ein. als lang piβ das er wirt als ein můβ vnd nym denn das pech vnd das wahs in ein ander pfannen vnd loβ es zugyn ob dem fewr vnd růr es ymer durch ein ander. vnd seyh es denn durch ein tuchlein in den cinober vnd růr es ymer mer durch ein ander. piβ das es kůl werd vnd geuβ den in ein feuchten oder nassen furm vnd los es kalt werden vnd geuβ ein kalt wasser dar auf. so schelt es sich vnd wirt gut.

Wie man grůn wachβ macht.

Wiltu grun wahβ machen. so nym j pfunt wahβ vnd iiij lot terpentin vnd j lot spongrun vnd x lot weiβ hartz vnd thu das als in ein pfendlein vnd los es zu gyn ob dem feůr. also das es nit zu heiβ werd vnd růr es ymer dar vnd seyh es durch eyn tuchlein vnd růr es darnach důrch ein ander als lang piβ das es kul wirt vnd geuβ es in ein nassen form vnd geuβ ein kalts waβer dar an. so schelt es sich vnd wirt gut.

Wie man lazur scheidet von den steinen. die do heissen lazuli.

Wiltu lazur scheiden von den steinen. die lapides lazuli heyssen. so nym die selben stein vnd zu reyb sie klein auf eim stein oder stoβ sie in einem morser oder reyb sie in einer mol sam ein senffmol. dann so hab vil scherben verglisirt. die oben weit sein mit czuzeln vnd nym die selben geriben stein. ye ein hant vol bey einem pfunt in der scherben ein geuβ wasser dar ůber vnd růr denn das selb vmb. das sich das subtiler auf gebe. vnd als einer mocht einen schret gen. also lang harre vnd geuβ dann wasser lindiglich oben ab in ein andern scherben. biβ das gefellet. Wann es gefallen ist. so geůβ das wasser oben ab. so vindestu lazur auffem grunde. Darnach geuβ mer auf das fůrdrige vnd růr alse vor vnd hab ein andern scherben. do du das selb ein geůst vnd gefallen lest alse vor. wan es wirt manger ley lazur eine pesser dann die ander vnd halt ytlichs besunder vnd flóse das in vil scherben nach ein ander. als vor geschriben ist. als lang. das du nymer dar ynnen findest. das leicht vnd subtil sey. was aber in dem sande vnd grober materien bleibt. das du nit auβ geflóβen machst. das pring also her auβ. Nym vnd zu reib das noch ein fart vnd hab ein verglasten scherben. der vnten eng sey vnd oben weit. vnd thu

pak vezmi rumělku a vmíchávej ji tak dlouho, až to bude jako kaše. Potom dej smůlu a vosk na pánev, nechej vzkypět nad ohněm a neustále důkladně promíchávej. Pak to zceď přes šátek do rumělky a důkladně promíchávej, dokud to nezchladne. Přelij do mokré nebo vlhké formy a nechej vychladnout. Přelij studenou vodou. Tak se to odlepí a bude to dobré.

74. Jak udělat zelený vosk.

Chceš-li udělat zelený vosk, vezmi 1 libru vosku, 4 loty terpentýnu, 1 lot octanu meďnatého a 10 lotů bílé pryskyřice. Dej to na pánvičku, nechej vzkypět nad ohněm tak, aby to nebylo příliš horké, a neustále promíchávej. Zceď přes šátek a pak vzájemně míchej tak dlouho, dokud to nezchladne. Nalij do vlhké formy a přelij studenou vodou. Tak se to odlepí a bude dobré.

75. Jak se odděluje lazura z kamene zvaného *lapis lazuli*.

Chceš-li oddělit lazuru z kamene zvaného *lapis lazuli*, vezmi onen kámen, nastrouhej ho nadrobno a roztluč v hmoždíři nebo umel v mlýnku na hořčičné semínko. Pak vezmi vícero glazovaných nádob, které jsou nahoře široké a mají odlévací zobáček. A vezmi drcený kámen, asi tak jednu plnou ruku, přibližně libru, dej ho do nádoby, zalij vodou a pak promíchávej, aby se to jemné rozpustilo. A tak dlouhé vlasy, jak člověk dělá krok (?). A pak opatrně přelij vodu do jiné glazované nádoby, až to klesne. A když to klesne, přelij to vodou a na dně najdeš lazuru. Potom nalij víc na předešlou a míchej jako dříve. A vezmi další nádobu, do níž to přeliješ úplně stejně a necháš klesnout jako před tím. Každá další lazura bude lepší než ta předchozí a uchovávej si jich mnoho odděleně. Rozpouštěj je postupně v mnoha nádobách stejně, jak je popsáno výše, a tak dlouho, až už uvnitř nenajdeš nic, co je lehké a jemné. Co však zůstane v písku a v hrubém materiálu a už nejde rozpustit, to vyber ven, vezmi a nastrouhej ještě jednou. A vezmi glazovanou nádobu,

die geriben materien dar ein. geuβ darauf warm wasser vnd thun dar ein ein wenig saůffen. das die dar ynne zugath. vnd das das wasser ȯber die materien gath ij hend oder mynner nach dem aller pesten. darnach nym ein kleins subtils pesemlein. vnd das etwas lang sey. oder ist das kurtz. so thu dar yn ein steblein vnd stoβ ye enwenig oder růr auf dem poden. das sich die matery erhebe lindicklich vnd růr das vast vmme oben in dem wasser. als man die erbeβen zu růrt vnd darnach enwenig vnder baβ als lange. das es werde schawmen vnd den schawm samen oben abe mit einem lȯffel. der da hab vil locher vnthen gestȯchen mit einer nadeln etc. vnd versamen den schawm yn ein besundern gefeβ allenthalben. vnd ob das gefeβ schier vol wȯrde von dem schawm. so spreng enwenig wasser auf den selben schawm. so velleth her nyder vnd darnach so laβ den schawm getrucken vnd was denn pleibt. das ist gut lazur etc.

která je dole úzká a nahoře široká, a vlož do ní nastrouhaný materiál. Zalij ho horkou vodou, přidej trochu alkoholu, který se v ní rozplyne, a to tak, aby voda byla dvě dlaně nebo méně nad hmotou, jak ti to příjde nejlepší. Potom vezmi malé jemné košťátko, ať už je dlouhé nebo krátké, dej ho do nádoby a trochu přitlač nebo míchej na dně, aby se hmota jemně zvedla, a míchej ji skoro úplně nahoře na vodě, jako když mícháš hrách, a potom trochu níž tak dlouho, až začne pěnit. A shora sbírej pěnu lžící, která má v sobě jehlou apod. proraženu spoustu děr. Pěnu sbírej do zvláštní nádoby a až bude nádoba téměř plná pěny, pokrop pěnu trochu vodou, aby klesla dolů, a potom nechej pěnu a to, co zůstává, zvrdnout. Je to dobrá lazura atd.

Wiltu machen lazur. so nym ein ampullen von lauter kuppfer vnd thu vntz an das mittel oder halpp kalk vnd fůll es denn vol mit starckem. guten essick vnd thu es wol zu vnd secz die ampullen oder das gefeβ in das ertrich an ein warme stat vnd laβ das sten ein manat vnd darnach thu es auf. so vindet man lazur. Und das lasur ist gut auf holcz vnd bleybt auch.

76. Chceš-li vyrobit lazuru, vezmi ampuli čisté mědi, dej doprostřed unci nebo půl vápna a pak doplň do plna silným, dobrým octem. Uzavři, dej ampuli nebo nádobu do půdy na teplé místo a nechej měsíc odstát. Potom otevři a objeví se lazura. Lazura je dobrá na dřevo a vydrží.

Wie man reiniget vnd sawbert lazur.
Item ist das lazur feist oder vnreine. das es nicht gut zu temperiren sey. bereyt es also. Nym vnd reyb es wol mit einem gummi wasser. laβ es den wol gefallen in einem hȯrnlein vnd geuβ denn dan das feist vnd gummi wasser oben gar lindiglich ab.

77. Jak projasnit a vyčistit lazuru.
Tedy: Je-li lazura zakalená nebo nečistá tak, že není dobré ji ohřívat, postupuj takto: Vezmi ji a dobře utři s gumovou vodou[12], nechej dobře propadnout růžkem a pak dobře zalij tukem a gumovou vodou.

Wie man lazur temperirt.
Item also temperir das lazur. das es wol auβ der federn gee. Nym ein slecht gummy wasser vnd thu dar ein wenig knoblach saft oder einen tropfen honig seim vnd růr es wol vnter das lazur vnd unter ein ander.

78. Jak ohřívat lazuru.
Tedy takto ohřívej lazuru, která by dobře šla od peří (štětce): Vezmi špatnou gumovou vodu, dej do ní trochu česnekové šťávy nebo hrneček tekutého medu, dobře do toho vmíchej lazuru a smíchej.

[12] tj. vodou z arabské gumy

Ein ander temperatur der lazur.
Item ab du wilt. so temperir es mit waβer gesoten von stockfisch magen. der vor gewaschen sey gar rein. mit der temperatur wirt das lazur schlecht auf dem permet als rubrick vnd sehe etc.

79. Jiný způsob ohřívání lazury.
Tedy: Jestli chceš, ohřívej ji ve vodě svařené s předem dobře vypraným trescím žaludkem. S teplotou se lazura pokazí na pergamenu jako rumělka a viz atd.

Gut lazur ze machen.
Item wiltu machen gut lazur. so nym ein teyl swefelβ ij teil kwecksilbers. eyn halbteil sal armoniac vnd bereit es gleich in aller weiβ als cynober. so wirt es gut lazur.

80. Jak vyrobit dobrou lazuru.
Tedy: Chceš-li vyrobit dobrou lazuru, vezmi jeden díl síry, 2 díly rtuti, půl dílu amoniakové soli a připrav to stejně jako rumělku. Tak to bude dobrá lazura.

Item wiltu gut lazur machen.
Item wiltu machen gut lazur. nym ein teil eyger kalk. das viij teil sal armoniaci. das vj teil kuppherschlag vnd reyb das als mit ein ander mit gutem starcken wein esβig vnd leg es in ein kupphern gefeβ vnd gewβ dar an guten wein eβig das er wol dar ůber gan ein guten halben finger preit ůber die materien vnd vermach das wol mit einem semel teyck oder mit wachβ oder mit teyge. der mit salcz oder mit einer weyβe wol bereit sey vnd vermach das also. das keyn bradem dar auβ můge kumen vnd setze das yn eyn warm pherdeβ mist oder yn ein keller. so wirt es gut lazur.

81. Tedy, chceš-li vyrobit dobrou lazuru.
Tedy: Chceš-li vyrobit dobrou lazuru, vezmi jeden díl vaječného vápna, 8 dílů amoniakové soli, 6 dílů měděných okují a utři to vzájemně s dobrým, silným vinným octem. Vlož do měděné nádoby, přilij dobrý vinný ocet, až ho bude dobře na šířku půl prstu nad hmotou, a utěsni žemlovým těstem, voskem nebo těstem dobře připraveným se solí nebo s bílkem. Utěsni tak, aby žádný výpar nemohl uniknout a ulož do teplého koňského hnoje nebo do sklepa. Tak to bude dobrá lazura.

Hie ist zu mercken. wie man quecksilber macht.
Item wiltu quecsilber machen. nym pley vnd laβ es zu gan auf dem fewr vnd reyb dar ein salcz communem vnd růr es vmbe mit einem loffel. pis es zu puluer wirt. darnach sewd das puluer in sydem waβer vnd růr das wol vnd gewβ denn das wasser ab vnd trucken das puluer nach eynβ dar nach nym ein glas vnd thu das puluer dar ein vnd gewβ dar auf das weiβ von einem ey vnd geprante eygerschall vnd sal armoniack vnd wasser dar zu vnd thu das glas zu mit wachβ vnd begrab es yn warm pherdes mist ij tage vnd darnach nym das her auβ. so hastu quecksilber.

82. Zde je třeba uvést, jak připravit rtuť.
Tedy: Chceš-li připravit rtuť, vezmi olovo a nechej ho na ohni roztát. Nastrouhej to ní běžnou sůl a míchej lžící, dokud z toho nebude prášek. Pak prášek vsyp do vroucí vody a dobře míchej. Pak vodu slij a prášek vysuš. Potom vezmi láhev, prášek dej do ní a zalij vaječným bílkem, praženou vaječnou skořápkou, amonnou solí a vodou. A dej to do láhve a zahrab na 2 dny do teplého koňského hnoje. Poté vyndej a máš rtuť.

Wie man macht grunspan.
Wiltu spangrůn machen. so nym kuppherfeyl spen iij teil vnd iiij teil saurteick vnd knett das also yn einem teick mit mit altem. starckem essig vnd lege das yn eyn rein faβ vnd grab das in heyβen mist drey wochen.

83. Jak připravit měděnku.
Chceš-li připravit měděnku, vezmi 3 díly měděných pilin a 4 díly kváskového těsta a takto uhněť těsto se starým, silným octem. Vlož ho do čistého sudu a zahrab na tři týdny do horkého hnoje.

In sůlcher weiβ mach grunspan.
In aller weyβ machstu auch machen gut grůnspan. wann du sal communie das vj teyl zu tust oder nympst.

Měděnku můžeš dělat i tímto způsobem:
Kažopádně můžeš tímto způsobem vyrobit dobrou měděnku, když bys měla udělat nebo vzít 6 dílů běžné soli.

Hie ist zu mercken. wie man den cynober machen sol.
Item wiltu czenober machen. nym j teyl swefel vnd stoβ den klein vnd lege den yn eyn tegel auf kolen vnd loβ den wol zu gan vnd nym denn ij teil mercurium das ist quecksilber vnd thu den in den swefel vnd růr es durch ein ander. piβ der mercurius verswindet vnd dar nach laβ es erkalten und thu es yn einen verglesten hafen oder glaβ vnd bestreich den eynβ fingers dick mit luto sapientie. das ist mit leymen als die rattsmid gebrauchen. gemacht mit flocken oder har von kulben vnd laβ das loch oben auffen vnd secze es yn ein fewr sublimatoris oder auf ein drifuβ vnd mach zu dem ersten ein kleyns fewr darvnter vnd lege eyn blech ȯber das loch vnd wart vnterweyl zu dem plech vnd wen das plech nymer feucht ist. so vermache das loch mit luto spapientie vnd mache ein grȯβerβ fewr dar vnter auf ij hȯre oder stund vnd hȯre nit auf. piβ sich der mercurius nit mer bewege yn dem glaβ oder hafen vnd darnach mach aber ein grȯβer fewr. piβ das der rauch auβ gee. des ersten gel vnd darnach plȯb vnd darnach rot vnd laβ das glaβ erkalten vnd thu es auf. et sic habes.

84. Zde je potřeba poznamenat, jak by se měla vyrábět rumělka.
Tedy: Chceš-li vyrobit rumělku, vezmi 1 díl síry, roztluč ji nadrobno, v tyglíku postav na uhlí a nechej dobře vzkypět. Pak vezmi 2 díly merkuria, to je rtuti, dej ho do síry a společně míchej, až merkurium zmizí. Potom to nechej vychladnout, vlož do glazovaného hrnce nebo lahve a na tloušťku jednoho prstu zamázni s *luto sapientie*[13], to je klihem, jaký používají koláři, vyrobené s vločkami nebo kravskými chlupy. Nahoře nechej otvor a postav na sublimátor nebo na trojnožku. Nejprve pod tím rozdělej malý oheň, přes díru polož plech a mezitím sleduj plech. Když už plech není vlhký, zadělej díru s *luto sapientie* a na hodinu nebo 2 rozdělej co možná největší oheň. Nepřestávej, dokud se merkurium nebude už v láhvi nebo hrnci víc hýbat. Potom však udělej větší oheň, až vyjde čmoud. Nejprve žlutý, pak modrý a potom červený. Nechej láhev vychladnout a otevři ji. A máš to.

Wie man menig mach.
Wiltu menig machen. nym pley vnd zu laβ das in einem hafen oder phannen vnd gib im ein gut starck fewr vnd bewege das mit einem eyβren loffel hyn vnd her. so wirt das pley algemechlich zu aschen. vnd wenn das als zu aschen wirt. so thu das her auβ vnd laβ es kalt werden vnd rede die durch ein klein vnd enge syp vnd das grob. das in dem syp bleypt. thu wider in den hafen vnd thu als vor. das es zu puluer werde vnd rede das selb puluer vnd reyb es gar klein auf einem stein mit wasser vnd mach es als ein teick vnd lee es ynn ein hafen vnd vermach wol den hafen vnd gib im zu erst ein klein fewr. vnd ye lenger ye grȯsser eyn halben tag vnd dar nach thu das her auβ. vnd wenn es kalt ist worden. so rit

85. Jak vyrobit suřík.
Chceš-li vyrobit suřík, vezmi olovo, vlož ho do hrnce nebo do pánve, postav na dobrý, silný oheň a pohybuj tím sem a tam, až olovo postupně zpopelnatí. A když bude na popel, vyndej ho a nechej zchladnout. Propasíruj přes malé a husté sítko a to hrubé, co zůstane v sítku, vlož opět do hrnce a dělej, jako předtím, aby se z toho stal prášek. Prášek umel, na kameni ho utři nadrobno s vodou a udělej z toho jakoby těsto, které polož do pece. Pec dobře zahraď a dej tomu nejprve malý oheň a pak čím dál větší na půl dne. Potom to sundej, a když to zchladne, dobře to umel a ještě lehce opraž jako prve. Potom to shledáš

[13] bahno moudrosti (*lutum sapientis*) - hmota sloužící k utěsnění nádob, destilačních přístrojů a pod. Složení bylo různé podle charakteru jímaných kapalin: od prostého jílu, přes směsi s bílky, olejem, váplem atd.

es wol vnd prenne es noch ein fart als vor vnd dar nach findest du gut menig. Wiltu aber die bley eschen nit reden. so flócz sie alles die laussur. alles vorgeschriben stet.

dobrým. Nechceš-li však olověný popel umlít, rozpusť celou lazuru. Vše stojí popsáno výše.

Varb zu gemolten glaz.

Item ein varb zu machen do mit man das geferbte glaz auβstreich. es sey geverbts oder weiβ. so gebrauch man do nit nie. deñ die gegewurtig farb da zu. wann du die machen wilt. do zu nym zwey lot koppher eschen. vnd j lot grůn glas. das heist man grůne perllin. dar auβ macht man pater noster. vnd das ist die temperyrung. wiltu der matery vil machen. so nymstu yedes dester me. vnd reybest das ab mit lauterm wasser auf einem herten stein. wañ es muβ gar wol geryben sein. weñ du sie geryben hast ij stund oder iij. das sie dich duncket sie hab sein genung so stoβ sie auf klein háufflein auf dem stein vnd laβ sie dar auf trucken werden. Und darnach wenn du sie wilt brauchen. So nym vnd mach ein starck gum̃y wasser. da mit temperirstu die selb varb in iij oder iiij vergleste scherblin. ye albeg eine důner den die andern. do mit machstu was du wilt.

86. Barva na malované sklo.

Tedy: Chceš-li si připravit barvu, s níž se maluje na sklo, ať barevnou či bílou, není k tomu potřeba rostlinná barva. Když ji chceš vyrobit, vezmi dva loty měděného popela a 1 lot zeleného skla, které se nazývá zelená perleť, z níž se dělá růženec. A toto je zahřívání: Chceš-li udělat hmotu, vezmi každého o něco víc a utři s čistou vodou na tvrdém kameni, protože to musí být důkladně rozměleno. Když to třeš 2 nebo 3 hodiny, ztmavne to a máš to dostatečně. Na kameni to rozdrť nadrobno a nechej vyschnout. Následně, když to budeš potřebovat, vezmi a udělej silnou gumovou vodu, v níž onu barvu zahřeješ ve 3 nebo 4 glazovaných hrnečcích – jeden každý slabší než druhý. S tím můžeš udělat, co chceš.

Gemolt glas zu machen.

Item wenn du wilt vesster machen. mit gemolten glas. Es sey pild oder gewechs. oder woben wellerley das ist. So mustu dir das laβen entwerffen auf papir einen maler. was oder wie du das machen wilt. vnd das legestu fůr dich auf die bang vnd dar auf mustu das glas fůgen. Das du den nach dem stock machen wilt. vnd wiβ das du vor hin must haben geverbtes glas. wie du das pild oder das gewechs machen wilt. rot oder grůn oder varb du machen wilt. die teilestu auβ auf das pild oder gewechs. das vor dir entworffen ist. vnd wann du das stok glas gantz gefůget hast So mustu es lassen ligen. vnd bewaren das es nit verrucket werd. vnd darnach nymestu die vor genant farb. vnd da mit streichestu deñ das stock auf einem bensel. was du wilt swartz haben. Es sey kleydung oder gewechs. vnd des ersten mit der důnen farb. vnd darnach was du wilt seter oder swartzer haben das sezestu mit der tickern varb ab. wiltu es noch seter oder swartzer So nymstu noch ein ticker varb. wiltu aber klein dinck machen das subtiler so sein von plumen

87. Jak malovat na sklo.

Tedy: Chceš-li vyrobit okno s malovaným sklem, ať je to obrázek, rostliny či ornamenty, cokoli, musíš si nechat od malíře na papír nakreslit, co nebo jak to chceš udělat. Polož si to před sebe na pracovní desku a musíš si na sklo načrtnout, co chceš udělat na skleněnou destičku. A věz, že předem musíš mít sklo nabarvené, jak chceš obrázek nebo rostlinu udělat: červenou, zelenou nebo jinou barvou, které si rozvrhneš na obrázek nebo rostlinu, jejíž návrh máš před sebou. A když máš skleněnou destičku celou načrtnutou, musíš to nechat odležet a zaschnout, aby se to nerozmazávalo. A vezmi výše zmíněnou barvu a štětcem ji nanes na destičku. Co chceš mít černé, tj. oděv či rostliny, to nejprve vytáhni řídkou barvou, a co chceš mít sytější nebo černější, to potom vytáhni hustší barvou. Chceš-li to ale sytější nebo černější, vezmi hustou barvu. Chceš-li ovšem dělat drobné věci, jako jsou květiny nebo jiné rostlinky,

oder ander gewechslein. Es sey geverbtes glas oder weiβ das nymestu vnd u̇ber streichest es mit der swartzen farb gancz u̇ber vnd u̇ber. als do sey oder sien leystlin oder solch klein Ding. Vnd nym dañ vnd mach dir klein holtzlein. zway oder drew ye eins kleiner dann das ander. vnd was du denne wilt durchsichtig haben es sey gewechslein oder plu̇mlein oder tierlein das streichstu dann mit den holzlein die schwartz varb von den glas das heisset dann gemusirt. vnd darnach so heb dann das stuck auf. vnd leg das wo du hin wilt. vnd darnach kaufstu einen dick stortz. vnd darauβ mustu machen ein phanen. Die muβ sein nach gemeinl weiβ ij spannen lang vnd ij weit vnd einer zweehen hant hoh. aber du magest sie machen groβ oder klein nach dem als du vil glas wilt prennen. Vnd den offen dar zu mustu machen einen offen von geprenten zigeln vnd wenn du in zweyer spañen hoh hast gemacht so mustu zwey eysen darein legen u̇ber twerch da die phanen offen stet. vnd darnach machestu in zweyer spannen hoh u̇ber die phanen vnd das die phan zu allen vier seyten einen zwerchen vreyste vnd darnach nym die phan vnd rit eschen durch ein klein sib in die phanen wol dicker wann ein zwerich hallin vnd darnach nym des oder das auβ gestrichen glas vnd leg es auf die eschen ein fach gleich neben enander vnd darnach sestu aber die esch alles dick als vor mit dem syb vnd ein schicht glas vnd ein eschen als lang bis die phanen wirt nahent bis auf zwen finger so sestu die eschen einen zwerchen fineerβ dick vnd legest alt verworffen glas auf dar auf vnd vollst die phanen dar mit das beschwer dir das glas wann das muβ von not sein vnd stick in die phan an yedes ort ein schmalles glas einez zwerichen finger preyt das heyssen den wechter. Vnd mach deñ ein fewr dar vnter vnd das holtz muβ seinen buchen oder ander holtz das do nit springt oder nit snaltzt wann das holtz springet oder snalczet so erschriget das glas vnd wirt in der phanen kromp vnd entwirft sich do von vnd das fewr mustu machen das ersten gar gemachsam oder langsam das das glas langsam erwarm vnd das fewr neben der phanen zu allen vier orten auf ye vnd prenn das als lang biβ sich die vorgenanten vier glas biegen die du hast in die

vezmi jemnější. Ať už jsou barevné nebo bílé, vezmi je a přetři celé několikrát černou barvou, jak ti to takovou drobná věc dovolí. Pak si vezmi a udělej malá dřívka, dvě nebo tři, jedno každé menší než druhé. A co pak chceš mít průhledné, ať už je to rostlinka, kvítek nebo zvířátko, to pak můžeš vytvořit tak, že dřívkem oškrábeš černou barvu ze skla. Říká se tomu „vzorované“. Pak kus zvedni a polož ho kam chceš. Potom si kup tlustý příklop a musíš z něj udělat pánev, která musí být běžným způsobem 2 pídě[14] dlouhá, 2 široká a na šířku dlaně vysoká. Můžeš ji ovšem vyrobit velkou či malou podle toho, kolik skla chceš vypalovat. Pec musíš postavit z pálených cihel a když ji máš dvě pídě vysokou, musíš dovnitř vložit příčně dvě železa, na nichž bude stát pánev. Pak vystavěj dvě pídě nad pánev tak, aby pánev měla ze všech čtyř stran volný prostor. Potom vezmi pánev a nastrouhej do ní přes sítko popel pořádně tlustě na šířku stébla slámy. Pak vezmi natřená skla a polož je na popel jedno vedle druhého. Následně je sítkem zasyp popelem stejně tlustě jako prve a pokládej vrstvu skla a popela tak dlouho, až bude pánev skoro na dva prsty vysoko. Nasyp popel na tloušťku prstu, polož na něj staré vyhozené sklo a naplň tím pánev, aby se ti sklo zatížilo, když je to nutné. A do každého rohu pánve zastrč úzké, na prst široké sklíčko, kterému se říká „hlídač“. Pak pod tím rozdělej oheň a dřevo musí být suché nebo to musí být dřevo, které nepuká a nepouští smůlu. Protože když bude dřevo pukat nebo pouštět smůlu, sklo se zkřiví a bude se v pánvi kroutit a hýbat. Oheň musíš udělat nejprve docela klidně a pomalu, aby se sklo pomalu zahřálo a oheň šel ze všech čtyř stran blízko k pánvi, a vypaluj ho tak dlouho, až se výše uvedená čtyři sklíčka, která máš v umístěné v rozích, roztaví. Tak máš jistotu, že je sklo v pánvi hotové. Poté nechej oheň velmi pomalu ustoupit - čím pomaleji, tím lépe. Potom ho nechej vychladnout a tak máš dobře vypálené sklo.

[14] píď – vzdálenost mezi nataženým ukazováčkem a palcem

viertter gestaget. So bistu sicher das sein das glas genung hat in der phanen vnd darnach lastu das fewer gar langsam wider ab gen ye langsamer ye besser vnd darnach laβ es kalt werden so hastu gut geprent glas.

Rautten glas zu machen.

Item wiltu gut rautten glas machen so schneid ein rautt von papir nach einem zirkel so nym die preit úber die rautt vnd tail die in die vir ort so gewinstu ein gut rautten vnd zeichen sie fúr dich auf die bang darauf du wilt glas machen. vnd zeichen sie aus nach dem zirkel alles preit als die panck ist vnd auch lang mit einer swartzen farb. wann die panck muβ vorhin geweiβet sein vnd darnach nymstu denn das taffel glas vnd leg es auf die banck vnd reyb oder schawm ein tegellin kreiden vnd geuβ ein waβer dar an vnd mach einen pensel von esel har dar mit zeichen du das glas mit ab nach den strichen auf der bang. vnd dar nach nym gevierte eyssen vnd mach es heyβ vnd zewh es auf dem glas nach der kreiden alles du es gezeichent hast so spelltes sich von den hussen eysen den langen weg. vnd dar nach nym einen sant stain vnd leg die schenen. die du gespalten hast fur dich auf die bang vnd reiβ die rautten mit dem stain ab vnd brich sie darnach ab mit den henden eine nach der andern. vnd darnach wann du ein stuck wilt machen so miβ das ab die leng vnd die praitte vnd zeichen das auf die panck vnd nym vnd heb fur dir an dem rette an. vnd zeichen ye ein zeil nach der andern ab alles lang biβ du das stuck gar gezeichnet hast so fug die hinderst rautten da du gezeichent hast ye ein nach der andern so kumestu wider zu der ersten die du abgezeichnet hast so hebestu denne an vnd schlechest ye ayne nach der andern in. alles du sie hast abgezeichnet. so saget es dir gerecht zu vnd komet dich leichtiglich an vnd darnach so schab es auf den kreutzen oder wo du es lȯden wilt vnd mach es gar rein vnd schmir es mit einem unsslet vnd doch nit zu vast darnach laβ dir machen zwen kopherin kolben vnd die veil gar sawber foren an dem Ort vnd leg sie in ein lauter kol fewer. vnd laβ sie heiβ werden vnd doch das sie nit glu̇en vnd nym lauter hartz vnd das mach klain vnd stoβ die kolben darein vnd darnach nym ein lawter zien vnd reib sie dar yn auf einen sawbern pret so vahen sie das zin vnd

88. Jak vyrobit kosočtverečné sklo.

Tedy: Chceš-li vyrobit dobré kosočtverečné sklo, vykroj si z papíru kosočtverec po kruhu. Vezmi úhlopříčku kosočtverce a rozděl ji do čtyř rohů. Tak získáš dobré kosočtverce a vyznač si je na lavici, na níž chceš sklo dělat. Černou barvou je vyznač po kruhu na celou šířku a také délku lavice, přičemž lavice musí být předem vybělená. Potom vezmi deskové sklo a polož ho na lavici. Nastrouhej nebo zpěň tyglík křídy, nalij do něj vodu a z oslích chlupů si zhotov štětec, s nímž vyznačíš sklo podle čar na lavici. Potom vezmi čtverhranné železo, nažhav ho a táhni ho po skle podél křídy tak, jak máš vše vyznačené. Tak si železem rozštěpíš dlouhé čáry. Potom vezmi kus pískovce a desky skla, které máš naštípnuté, polož před sebe na lavici a kamenem natrhni kosočtverce a pak je jeden po druhém odlámej rukama. Následně, když chceš udělat jeden kus, vyměř délku a šířku, vytáhni ho na lavici a vezmi ho a zvedni si před sebe na podložku a vyznačuj jednu čáru za druhou tak dlouho, až budeš mít kus důkladně vyznačený. Napoj se za kosočtverce tam, kde je máš vyznačené jeden po druhém. Tak dojdeš opět k prvnímu, který máš vyznačený. Zvedni je a jeden po druhém odklepni všechny, které máš vyznačené. Tak ti to půjde správně a příjde ti to snadné. Pak to oškrábej na křížení, nebo kde to chceš spájet, důkladně očisti a potři kalafunou. Nepříliš brzy poté si nechej vyrobit dvě měděná spájedla. Mezitím očisti hrany sklíček, polož je na oheň z čistého uhlí a nechej rozpálit, avšak nesmí se roztéct. A vezmi čistou pryskyřici, udělej ji nadrobno a vyšťouchej v tom spájedlo. Pak vezmi čistý cín a nastrouhej ho tam na čisté desce. Tak se cín připojí a bude dobrý. A polož to opět na oheň a nenechej příliš rozpálit. A když je chceš spájet, vezmi jemný hadřík a omyj to

werden gut vnd leg sie den wider in das fewer vnd laβ ir nit zu heyβ werden vnd wenn du den lȯtten wilt damit so nimmt ein faist tuch vnd wȧsch sie dar an so machstu gar gut lȯt do mit machen.

s ním. Pak si uděláš velmi dobrou pájku, s níž to uděláš.

Gut lot zu machen.
Item das lot da du lȯtten wilt oder must wann du das machen wilt. so nym zway pfunt zin vnd j lb pley vnd geuβ das zu ein ander so wirt gut lot darauβ.

89. Jak vyrobit dobrou pájku.
Tedy pájka, se kterou chceš nebo musíš pájet. Když ji chceš vyrobit, vezmi dvě libry cínu a 1 libru olova a rozpusť je dohromady. Tak z toho bude dobrá pájka.

Scheiben glas ze machen
Item wiltu aber ein gut vnd gerecht stuck oder glas machen von scheiben. so nym vnd besunder die scheiben alberg eine groβ in ein stuck. so sagt es dir gerecht zu vnd nym den vor hin die schewben vnd vmb zeuh sie mit dem bereitten pley vnd lot das pley zu. so machstu gut gerecht ding.

90. Jak vyrobit (okenní) kotoučky ze skla.
Tedy: Chceš-li ovšem vyrobit dobrý a správný kus nebo okenní sklo z kotoučků, vezmi si pro onen kus kotoučky o stejné velikosti, jaká ti bude vyhovovat. Ber kotoučky, obtáhni je připraveným olovem a spájej olovo dohromady. Tak máš tu věc dobře a správně.

Alt glas zu waschen.
Item wen du wilt alt glas waschen das da lang gestanden hat es sein scheiben oder glas das geverbt sey. So nym ein scharpffen kalliguβ oder laugen vnd leg es darein zwen tag oder drey vnd darnach wesch es mit einem kleinen sant darauβ mit einem tuch so wirt es rein.

91. Jak vyčistit staré sklo.
Tedy: Když chceš vyčistit staré sklo, které dlouho stálo, ať jsou to kotoučky nebo barevné sklo, vezmi ostrý vápenný louh nebo louh a vlož to do něj na dva nebo tři dny. Potom to vyčisti hadříkem a drobným pískem. Tak to bude čisté atd.

Plob varb auf leines.
Item wiltu leines tuch oder zwirn gut plob verben. so nym heidelper vnd weid aschen vnd seud das mit essig vnd allawn vnd lȯβ es gevallen vnd seih es durch ein tuch. dornoch nym atichper vnd ploben yndich vnd gummy arabicum vnd thu das an die gesigen matery vnd laβ es also wol sieden, vnd wen es lab sey. so stoβ daz tuch dor ein vnd laβ es dor ynnen sten iij oder iiij stund vnd dem zwirn thu auch also.

92. Modrá barva na plátno.
Tedy: Chceš-li lněnou látku nebo nitě obarvit dobře namodro, vezmi borůvky a vrbový popel a svař je s octem a kamencem, nechej klesnout a zceď přes šátek. Potom vezmi bez chebdí[15], modré indigo a arabskou gumu, udělej z nich táhlou hmotu a nechej ji dobře povařit. A když z toho bude louh, vlož do toho látku a nechej ji v něm 3 nebo 4 hodiny odstát. A s nitěmi učiň stejně.

ein ander plob varb auf leines
Item nym pyer vnd ploben yndich vnd reib daz vnter ein ander vnd nym dan starken essig vnd loβ daz dor ynnen erwarmen vnd nym allaun wol geriben vnd thu in die heisen materi vnd streich es dann auf ein weiβ tuch. so wirt es schon plob.

93. Jiná modrá barva na plátno.
Tedy: Vezmi bez chebdí a modré indigo a vzájemně je utři. Vezmi silný ocet a nechej je v něm ohřát. Vezmi dobře nastrouhaný kamenec, přidej ho do horké hmoty a pak to natři na bílé plátno. Tak to bude pěkná modrá.

[15] tj. plody této byliny.

Grůn farb.
Item wiltu grun ferben. so nym swarczper vnd thu essig dor an. daz die per saftig werden vnd laβ es sten ein tag vnd seig es dan ab vnd thu dan ein warm wasser dar an vnd trůck dan die per dar auβ vnd thu die per hin vnd geůβ die zwu farb zu samen vnd seih sy durch ein tuch zwir oder dreistund. pis kein palg dorinnen ist. wen du dan ferben wilt. so nym des saftz als vil du wilt also kalt vnd thu spen grůn dor vnter wol geriben vnd thu daz tuch dor ein. wilt du ez licht oder sat. dornoch nym den spen grun.

94. Zelená barva.
Tedy: Chceš-li zelenou barvu, vezmi šťavnaté ostružiny, přidej ocet a nechej den odstát. Pak ho odsaj, přidej horkou vodu, bobule vymačkej a vyhoď ven. Slij dvě barvy dohromady, dvakrát nebo třikrát je zceď přes šátek, až v tom nebude žádná nečistota. Když pak budeš chtít barvit, vezmi té šťávy, kolik chceš, studenou, přidej do ní dobře nastrouhanou měděnku a vlož do ní látku. Chceš-li to mít světlé nebo syté, vezmi měděnku.

Grun auf plob.
Item nym kalg vnd geus ein wenig harns dor vnter in einen hafen vnd bedeck es vnd laβ es sten xij tag vnd růre es all tag zwir vnd laβ es sten. pis es gefelt vnd laβ es dan erwallen. so wirt es gut.

95. Zelená na modrou.
Tedy: Vezmi vápno a v hrnci ho přelij trochou moči, přiklop a nechej 12 dní stát. Každý druhý den promíchej a nechej stát, až si to sedne. A pak nechej projít varem. Tak to bude dobré.

Grůn auf leines.
Item nym saft grůn. spen grůn. saftgrunper vnd gestóβen allaun. gumy arabicum vnd seůd das wol in wasser. vnd wenn es lab sey. stoβ daz tuch dorein iij oder iiij stund.

96. Zelená na plátno.
Tedy: Vezmi zelenou šťávu, měděnku, šťavnatý angrešt, drcený kamenec, arabskou gumu a dobře je povař ve vodě. A když je z toho louh, šťouchej v tom látku 3 nebo 4 hodiny.

Gelb auf leines.
Item nym wilden prisilig vnd schneid den klein vnd seud den in einer kalghoβ vnd nym grun spen vnd reib den klein vnd thu dan dor zu allaun vnd gumy arabicum vnd geuβ die heiβ matery auf die grun spen. so ist ez fein gelb vnd stoβ daz tuch dor ein iij oder iiij stund.

97. Žlutá na plátno.
Tedy: Vezmi divoké brazilské dřevo, nakrájej ho nadrobno a povař ve vápenném louhu. Vezmi měděnku, rozmělni ji nadrobno, přidej kamenec a arabskou gumu a horkou hmotu nalij na měděnku. Tak je to pěkná žlutá a šťouchej v ní látku 3 nebo 4 hodiny.

Rot auf leines.
Item nym wilden prisilg. wen du vj ellen ferben wilt leines tuchs iij firdung vnd schneid in klein vnd laβ ez vber nacht in einer laugen sten vnd nym den als vil guter laugen von weinhefen. daz daz tuch wol do von naβ werd vnd geuβ sy an die prisilg vnd laβ ez siden. daz die laug daz driteil ein sied vnd geuβ der laugen als vil wider an die prisilg. vnd wenn du dann ferben wilt. so nym ein j lot grůnspen vnd nym der heissen laugen auβ dem hafen vnd zu treib die grunspen do mit in einem schuselein vnd seih es dan als durch ein tuch in ein schaff vnd stoβ dan daz tuch dor ein. so heistu macht. wiltu es dan sat.

98. Červená na plátno.
Tedy: Vezmi divoké brazilské dřevo. Když chceš obarvit 6 loktů plátna, vezmi ho 3 čvrtky, nakrájej nadrobno a nechej přes noc odstát v louhu. Vezmi tolik dobrého louhu z vinných kvasinek, kolik látky do něj chceš namočit, zalij jím brazilské dřevo a nechej vařit, aby se louh z třetiny vyvařil. Nalij tolik louhu, kolik je brazilského dřeva. A když hodláš barvit, vezmi 1 lot měděnky. Vezmi horký louh z hrnce a v míse do něj měděnku nastrouhej. Následně zceď přes šátek do škopku a vyšťouchej v tom látku. Tak to

so nym der prisilg dester mer. wiltu ez licht. so nym ir dester myner.

máš uděláno. Chceš-li to sytější, vezmi víc brazilského dřeva. Chceš-li to světlejší, vezmi ho méně.

Item wiltu grab verben auf leines. so nym erlein rinten vnd schlief vnd allaun vnd seud daz vnd stoβ das tuch dor ein vnd laβ es lang oder kůrcz dorynnen dornoch. vnd du es sat oder licht wilt.

99. Tedy: Chceš-li šedou barvu na plátno, vezmi kůru z olše, síran železitý a kamenec, svař to a našťouchej do toho látku na tak dlouho nebo krátce, jak syté nebo světlé to chceš mít.

Wie man swarcz verbt.

Wen du swarcz wilt ferben. so nym schlif vnd erlein rinten vnd allaun vnd laβ ez in einem wasser vber nacht sten vnd laβ ez dan wol sieden vnd thu daz tuch dor ein vnd laβ es dan ein stund siden vnd geuβ ye dor an vnd thu das tuch dan her auβ vnd laβ ez trucken vnd hat es sein nit genuk. so thu es wider in den hafen vnd thu mer rinten dor zu vnd laβ ez mer siden. pis es sein genuk hat. vnd du macht leines oder wulleins also verben.

100. Jak se barví načerno.

Když chceš barvit načerno, vezmi síran železitý, kůru z olše a kamenec a nechej přes noc odstát ve vodě. Pak je nechej dobře povařit, vlož do toho látku a nechej hodinu vařit. Stále přilévej a látku vyndej a nechej vyschnout. Pokud to nebudeš mít dostatečně, dej ji znovu do hrnce, přidej víc kůry a nechej víc povařit, až to bude dost. Takto můžeš barvit plátno a taky sukno.